

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105002/B/2022/36122167901912068

**Ozbrojené konflikty na Srí Lanke a vo Východnom Timore v 20.
storočí a komparácia ich dopadov na lokálne ekonomiky**

Bakalárska práca

2022

Dávid Červenec

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

**Ozbrojené konflikty na Srí Lanke a vo Východnom Timore
v 20. storočí a komparácia ich dopadov na lokálne ekonomiky**

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy
Študijný odbor: Ekonomia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov
a hospodárskej diplomacie
Vedúci záverečnej práce: Ing. Boris Dziura, PhD.

Bratislava 2022

Dávid Červenec

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

„Prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému: Ozbrojené konflikty na Srí Lanke a vo Východnom Timore v 20. storočí a komparácia ich dopadov na lokálne ekonomiky spracoval sám. Všetky pramene a zdroje informácií, ktoré som použil na napísanie tejto práce, boli citované a sú uvedené v zozname bibliografických odkazov.“

Dátum: 5. máj 2022

.....

Dávid Červenec

POĎAKOVANIE

Na tomto mieste by som sa chcel predovšetkým poďakovať vedúcemu tejto práce, Ing. Borisovi Dziurovi, PhD. Za jeho cenné rady a pripomienky.

Abstrakt

ČERVENEC, Dávid: Ozbrojené konflikty na Srí Lanke a vo Východnom Timore v 20.storočí a komparácia ich dopadov na lokálne ekonomiky. — Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. — Vedúci záverečnej práce: Ing. Boris Dziura, PhD. — Bratislava: FMV EU, 2022, 62s.

Cieľom bakalárskej práce je identifikácia problémov a dôvodov vzniku ozbrojených konfliktov (v drvivšej väčšine etnickej príčiny) na Srí Lanke a vo Východnom Timore v 20. storočí s následným porovnaním jednotlivých konfliktov, ich dopadmi na lokálne ekonomiky menovaných krajín a životnú úroveň v porovnaní medzi nimi. Práca bude rozdelená do 2 kapitol a bude obsahovať 2 grafy.

V prvej kapitole sa budem venovať najmä histórii týchto krajín, aby bolo možné hlbšie rozobrať dôvod vzniku ozbrojených konfliktov, čo nám umožní sa zameriavať na najvýznamnejšie ozbrojené konflikty a ich následné dopady na ekonomický status krajín. V záverečnej kapitole bude hlavnou témou následná komparácia konfliktov a ich dopady na lokálne ekonomiky s presnými údajmi.

Kľúčové slová: Východný Timor, Srí Lanka, ozbrojené konflikty, rozvojové problémy, ekonomika, kolonizácia, vojna, etnicita, okupácia

Abstract

ČERVENEC, Dávid: Armed conflicts in Sri Lanka and East Timor in the 20th century and a comparison of their effects on local economies. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy. — Thesis supervisor: Ing. Boris Dziura, PhD. — Bratislava: FMV EU, 2022, 62p.

The aim of the bachelor thesis is to identify the problems and reasons for armed conflicts (mostly overwhelming ethnic) in Sri Lanka and East Timor in the 20th century with subsequent comparison of individual conflicts, their impact on local economies and living standards in comparison. The work will be divided into 2 chapters and will contain 2 graphs.

In the first chapter, I will focus on the history of these countries, so that it is possible to analyze more deeply the reason for armed conflicts, which will allow us to focus on the most important armed conflicts and their subsequent effects on the economic status of countries. In the final chapter, the main topic will be the subsequent comparison of conflicts and their impact on local economies with accurate data.

Keywords: East Timor, Sri Lanka, armed conflicts, development problems, economy, colonization, war, ethnicity, occupation

Obsah

Úvod	9
1. Definícia pojmu ozbrojený konflikt	10
1.1.Vymedzenie historicko-geografického vývoja územia	11
1.2.Srí Lanka	11
1.2.1. Britský koloniálny vplyv na územie	12
1.2.2. Príchod nezávislosti	15
1.2.3. Vznik radikálnej skupiny SLFP	17
1.2.4. Nová ústava	18
1.2.5. Etnická dimenzia konfliktu	20
1.3. Etnická história Východného Timoru	22
1.3.1. Rebélie počiatkom 20. storočia	23
1.3.2. Japonská okupácia územia.....	24
1.3.3. Počiatok mierovej dekolonizácie	26
1.3.4. Počiatok občianskej vojny	28
1.3.5. Vojenská invázia.....	29
1.3.6. Vojenské kampane a intervencie	30
1.3.7. Zmena podoby ozbrojenej rezistencie	32
1.3.8. Pogromy obyvateľstva.....	33
1.3.9. Bod zvratu.....	34
1.3.10. Referendum a výsledky nezávislosti	35
1.4. Zhodnotenie konfliktu	36
2. Ciele a metodika práce	38
3. Hospodársky vývoj územia	39

3.1. Ekonomika Srí Lanky v 20. storočí.....	39
3.1.1. Vplyv ozbrojeného konfliktu na ekonomiku Srí Lanky	40
3.1.2. Prekážky ekonomického rastu	45
3.1.3. Ekonomické zhodnotenie občianskej vojny	46
3.2. Východný Timor	49
3.2.1. Vojnová Ekonomika	50
3.2.2. Obdobie rozvoja	51
3.2.3. Rozdelenie HDP počas vojnového obdobia	53
3.3. Výsledná komparácia ekonomiky Východného Timoru a Srí	
Lanky	54
4. Záver	56
Bibliografia.....	57

Úvod

Etnické konflikty na Srí Lanke sú už po niekoľko desaťročí najväčšou prekážkou krajiny v prosperovaní za lepším životom. Najznámejším a najvýznamnejším vojenským konfliktom Srí Lanky bola civilná vojna, ktorá trvala vyše 25 rokov. Etnický konflikt bol jedným z najdlhšie trvajúcim v celom juhoázijskom regióne. Na dvoch opozičných stranách stála vláda Srí Lanky, ktorá vzdorovala teroristickej organizácii zvanou Tigre oslobodenia tamilského Ílamu, ktorého cieľom bolo osamostatnenie severovýchodnej časti ostrova vzhľadom na kultúrne rozdiely a diskrimináciu obyvateľov. (2003)¹ Konflikt sa skončil v máji roku 2009, kde zvíťazila vláda Srí Lanky. Konflikt sa stal výrazne medializovaný až pri jeho konci vzhľadom na porušovanie ľudských práv. Srí Lanka sa radí k rozvojovým krajinám v dôsledku nižších príjmov a vysokým podielom poľnohospodárstva na tvorbe hrubého domáceho produktu.

Príbeh Východného Timoru nebude vôbec iný, je to pomerne mladá krajina, ktorej obyvatelia sa v roku 1999 rozhodli o nezávislosť a vznik vlastného legitímneho územia po dlhoročnej okupácii Indonéziou. Jej etnické korene siahajú hlboko do minulosti, kde sa datuje jedna z najstarších lokácií ľudskej aktivity v Juhovýchodnej Ázii pred vyše 42 tisíc rokmi. ²Pri vrátení do koloniálnej éry sa datuje okupácia Portugalskom od približne druhej polovice 18. storočia. Územie slúžilo najmä ako exportér exotického dreva, ale najmä ako miesto exilu pre politických oponentov na starom kontinente. Po revolúcií v roku 1974 sa Timoru podarilo získať nezávislosť od Portugalska, no od roku 1975 sa o toto územie začala zaujímať Indonézia. Východný Timor patrí taktiež k rozvojovým krajinám s nízkym podielom služieb a vysokým podielom poľnohospodárstva k hrubému domácomu produktu skrz takmer neexistujúcu infraštruktúru alebo priemysel. Našťastie pre domácu populáciu, k prírodným zdrojom tejto krajiny patria náleziská ropy

¹ BBC NEWS | World | South Asia | Full text: Tamil Tiger proposals. In: News.bbc.co.uk [elektronický zdroj] [cit. 12. 10. 2021]. Dostupné na internete: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/3232913.stm.

² MARWICK, Ben. et al. Early modern human lithic technology from Jerimalai, East Timor. In: Journal of Human Evolution [elektronický zdroj]. 2016, vol. 101. [cit. 12. 10. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0047248416301130?via%3Dihub>.

a zemného plynu, ktoré v súčasnosti generujú značné príjmy, čím by sa krajina mohla posunúť na vyššiu priečku vo fiktívnom piedestáli životnej úrovne.

V prvej kapitole sme analyzovali najmä históriu a etnický pôvod obyvateľstva, čím sme sa zoznámili so základnými informáciami o koreni budúcich ozbrojených konfliktov krajiny, ktoré budú tieto územia prenasledovať ešte dlhú dobu, najmä z ekonomického hľadiska. Ďalej sa zameriame na konkrétne konflikty v blízkej minulosti, kde sme analyzovali politický a ekonomický vývoj krajín v rámci svetových ukazovateľov a rebríčkov životnej situácie. Taktiež sa pozrieme na hlavné problémy, ktorým momentálne krajiny čelia, keďže nízka životná úroveň, nerozvinutý priemysel či vysoká kriminalita sú len zlomkom ich príbehu.

V záverečnej kapitole sa budeme zameriavať na následnú analytickú časť a komparáciu daných území s ich vojenskými a ekonomickými následkami dlho trvajúcich ozbrojených konfliktov. Ako hlavný zdroj informácií nám poslúžia najmä vedecké články, oficiálne číselné dáta a iné voľne dostupné štúdie.

1. Definícia pojmu ozbrojený konflikt

Pred prijatím Ženevských dohovorov medzinárodné právo rozlišovalo dva druhy ozbrojených konfliktov.

Prvý typ – konvenčné chápanie „vojny“ – sa chápal ako ozbrojený konflikt medzi dvoma štátmi. Ak došlo k takémuto konfliktu, automaticky sa uplatnilo vojnové právo. Druhým typom vojny bola „občianska vojna“, ktorá predstavovala stav ozbrojeného konfliktu medzi štátom a vnútorne lokalizovaným povstaleckým hnutím, ktoré sa chopilo zbraní. Tento konflikt sa tradične považoval za vnútroštátnu záležitosť a zvyčajne sa vôbec netýkal medzinárodnej právnej úpravy. Iba ak „hostiteľský“ štát alebo tretí štát uznal povstalcov za bojujúce strany, začalo medzi stranami platiť vojnové právo.

Tento rozdiel v zaobchádzaní bol odrazom vtedajšieho systému medzinárodného práva. Občianske vojny sa tradične považovali za záležitosti, ktoré sa posudzovali výlučne na vnútroštátnej úrovni. Štáty neboli ochotné pripustiť medzinárodnú úpravu toho, čo považovali za vnútropolitické otázky. Rozsah, intenzita a brutalita španielskej občianskej vojny a druhej svetovej vojny však štátom ukázali, že musia aktualizovať vojnové právo a zaviesť medzinárodné právo týkajúce sa aj nemedzinárodných ozbrojených konfliktov.³

1.1.Vymedzenie historicko-geografického vývoja územia

V úvodnej kapitole danej práce sa nachádza objasnenie historického vývoja územia Cejlónu, dnes známeho ako Srí Lanky.

1.2. Srí Lanka

Prvotné spisy o území dnešnej Srí Lanky sa datujú od piateho až tretieho storočia pred naším letopočtom. Krajinou nepreteká žiadna veľkosťou výrazná rieka, ktorá by mohla slúžiť ako prvotná zóna osídlenia pre dávnych obyvateľov. Pozitívnym faktorom pre lokálnu populáciu sú 2 monzúnové sezóny, čím zavlajú ostrov silnými dažďami, z ktorých viac ako 20 miliónov akrov preteká cez osemdesiat tri malých povodí riek v suchej zóne územia. Starí Srílančania boli schopní profitovať vďaka ich systému nádrží a kanálov, čím im bolo umožnené vo veľkom pestovať ryžu počnúc tretím storočím.⁴

Portugalskí dobrodruhovia zostúpili na ostrov v roku 1505 a postupne presadzovali svoju nadvládu nad pobrežím, čím pomaly tlačili sinhálskych vládcov do vnútrozemia. Keď najprv portugalská a potom holandská koloniálna vláda rozšírila svoje výboje po periférii ostrova, vnútrozemie zostalo v rukách sinhálskeho kráľovstva. Jeho politická a populačná základňa bola v kopcovitom teréne okolo

³ How is the term "Armed Conflict" defined in international humanitarian law? - ICRC. In: Icrc.org [elektronický zdroj] [cit. 12. 10. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/armed-conflict-article-170308.htm>.

⁴ ARUMUGAM, SANMUGAM. Water resources of Ceylon. Colombo: Water Resources Board, 1969,.

Dostupné na: <https://noolaham.net/project/35/3488/3488.pdf>

Kandy, no nominálnu suverenitu nad všetkými časťami vnútrozemia mala až do svojej okupácie Britániou v roku 1815.

Tamilské kráľovstvo s hlavným mestom na polostrove Jaffna sa prvýkrát objavilo v trinástom storočí a prežilo v oslabenej forme až do dobytia Portugalcami v roku 1619. Sinhálski aj tamilskí vládcovia držali časti suchej zóny v rôznych časoch medzi 13. a 16. storočia, ale náčelníci zvaní Vanniyovia voľne kontrolovali región. Vanniyovia boli zrejme juhoindického pôvodu, ale nakoniec taktiež sinhálskych aj tamilských náčelníkov. Počas poslednej fázy srílanskej nezávislosti väčšina z týchto náčelníkov nadviazala feudálne väzby s kandijským kráľom.

Holandská východoindická spoločnosť (VOC) začala s dobývaním ostrova v roku 1638. O 20 rokov neskôr VOC vyhnala Portugalcov a mocensky ovládla tamilské kráľovstvo na severe. Vplyv východoindickej spoločnosti klesol v druhej polovici osemnásteho a bol nahradený Anglickou východoindickou spoločnosťou (EIC) v roku 1796. Cejlón sa stal korunnou kolóniou Cejlonu pod britským parlamentom v roku 1801 a v roku 1815 anektovali vnútrozemie.⁵

1.2.1. Britský koloniálny vplyv na územie

Súčasná populácia Srí Lanky, je výsledkom prisťahovalectva (väčšinou od roku 1840 do roku 1920) a prirodzeného prírastku populácie, ktorá predstavovala v čase britského dobytia v roku 1796 menej ako 2 milióny. Počet obyvateľov sa v devätnástom storočí približne zdvojnásobil, opäť sa zdvojnásobil v nasledujúcich päťdesiatich rokoch a ešte raz sa zdvojnásobil za posledných tridsaťpäť rokov. Rast bol etnicky a geograficky nerovnomerný. Polostrov Jaffna, východné pobrežie a veľká časť juhozápadnej vlhkej zóny sú veľmi husto osídlené, zatiaľ čo v suchej zóne sú stále riedko obývané oblasti.

Briti spravovali vnútrozemie ako jednotný celok od roku 1815, kým nerozložili bývalé kandijské kráľovstvo a v roku 1833 rozdelili celú provinciu okrem malej centrálnej provincie do štyroch pobrežných provincií. Briti zjednotili ostrov

⁵ PEEBLES, PATRICK. The history of Sri Lanka. Westport (Conn.): Greenwood Press, 2006, 247s., ISBN 0313332053

prvýkrát za šesťsto rokov a prelomili bariéry medzi tamilskými a sinhálskymi regiónmi a medzi kandijskými a nízkokrajinskými Sinhálcami.

Až do začiatku devätnásteho storočia škorica patrila k najcennejším vývozným artiklom a hlavným zdrojom príjmov. Holanďania ho však vyrábali lacnejšie na svojich plantážach na Jáve a export klesol, najmä keď Briti naďalej vyberali vysoké vývozné clá. Tri vonkajšie zmeny v 30. rokoch 19. storočia vytvorili podmienky, vďaka ktorým sa pestovanie na Cejlóne stalo populárnym a lukratívnym. Medzi hlavné dôvody oživenia patrilo: (1) spotreba kávy v Európe rýchlo vzrástla, (2) zrušenie otroctva v Britskej západnej Indii prerušilo dodávky, a (3) Lankanská káva zlacnela po znížení dovozných ciel v Británii. Keď sa ukázalo, že priaznivá pozícia Cejlonu bola zrejmä, investori a pestovatelia sa ponáhľali na ostrov.

Vytvorenie exportnej ekonomiky bolo vedomou politikou koloniálnej vlády, ktorá vyústila do priemyslu kávových plantáží, ktorý prekvital v rokoch 1840 až 1883. Európania tiež investovali do pestovania cukru, bavlny, indiga a kokosu na export, ale kávová monokultúra uspela z rôznych dôvodov. Briti vyvážali kávu produkovanú roľníkmi, ako to robila Zjednotená východoindická spoločnosť, ale vynaložili aj mimoriadne úsilie na vytvorenie plantážneho priemyslu na území Srí Lanky.⁶ Suchú zónu otvorili rozvoju zavedením výstavby ciest, predajom pustej pôdy, obnovou zavlažovacích prác v okresoch Kandyan a vytvorením Severnej centrálnej provincie v roku 1873. Tento rozmach priniesol aj zavedenie stredných a vysokých škôl. Ich úsilie vo vývoji zavlažovania však bolo nepravidelné a obmedzené ich naliehaním, aby domáci obyvatelia splatili náklady. Britská vláda sa spoliehala, že obnova historického zavlažovacieho systému pomôže zvýšiť životnú úroveň a ekonomiku územia sucha, no nestalo sa tak. Úpadok kávového priemyslu prišiel v 80. rokoch 19. storočia a s ním aj kvalita života na Srí Lanke.⁷

Presídľovanie suchej zóny začalo vážne v dvadsiatom storočí. Vládne výdavky na zavlažovanie sa do roku 1905 zmenšili, ale revitalizácia suchej zóny sa

⁶ PEEBLES, PATRICK. The history of Sri Lanka. Westport (Conn.): Greenwood Press, 2006, 247s., ISBN 0313332053

⁷ PEEBLES, PATRICK. Colonization and Ethnic Conflict in the Dry Zone of Sri Lanka. In: The Journal of Asian Studies [elektronický zdroj]. 1990, vol. 49, no. 1. [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/2058432>.

stala pre sinhálskych nacionalistických politikov mimoriadne naliehavou. Bolo to dôležité najmä pre sinhálcov z dolných krajín, pre ktorých to bolo prostriedkom na oslovenie Kandyjských Sinhálcov, ľudí identifikovaných ako tých, ktorí najviac trpia kvôli tomu, že nemajú vlastnú pôdu.⁸

Založenie Cejlonského národného kongresu (CNC) v roku 1919 sa zdalo byť oneskoreným začiatkom lanského nacionalistického hnutia. Lankanskí lídri krátko spolupracovali na reforme, no vedenie sa rozdelilo a z CNC sa stala organizácia, ktorej dominovali konzervatívne elity dolnozemských Sinhálcov. Ústavná reforma naďalej vychádzala z britských iniciatív, z ktorých najdôležitejšia bola ústava Donoughmore z roku 1931, ktorá dala skutočnú moc Štátnej rade zvolenej na základe takmer univerzálneho volebného práva. Ústava Donoughmore bola ambicióznou britskou reformou, ktorá vytvorila Štátnu radu 50 volených členov. Úradníci spravovali predmety vyhradené pre koloniálnu vládu (obrana, zahraničné vzťahy, právo, spravodlivosť a financie), ale zvyšné vládne oddelenia boli pod kontrolou výborov zložených zo štátnych radcov. Štátna rada odovzdala skúsenosti z demokratickej politiky verejnosti a reálnu moc s prísľubom úplnej nezávislosti politikom. Obdobie sa skončilo tým, že sinhálski vodcovia pevne kontrolovali Štátnu radu.⁹

Pozemková komisia v roku 1927 vyhlásila, že vláda musí držať korunnú pôdu v dôvere pre všetkých ľudí a prideliť ju v ich prospech. S týmto mandátom Štátna rada pod vedením dona Stephena Senanayakea plánovala kolonizačné schémy v Suchej zóne, v ktorých sa mali sinhálski roľníci bez pôdy stať nezávislými vlastníckmi rolí. V tomto bode začali Sinhálovia zvyšovať svoj vplyv nad ostatnými obyvateľmi v krajine.¹⁰

⁸ PEEBLES, PATRICK. Historical dictionary of Sri Lanka. Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield, 2015,. [Elektronický zdroj] [cit. 13. 10. 2022] Dostupné na: https://books.google.sk/books?id=50igCgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Historical+dictionary+of+Sri+Lanka&hl=sk&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=Historical%20dictionary%20of%20Sri%20Lanka&f=false

⁹ PEEBLES, PATRICK. The history of Sri Lanka. Westport (Conn.): Greenwood Press, 2006, 247s.,. ISBN 0313332053

¹⁰ GUNAWARDENA, VAAS. The Republic of Sri Lanka,. In: Lawnet.gov.lk [elektronický zdroj] [cit. 13. 10. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.lawnet.gov.lk/wp-content/uploads/2016/11/024-SLLR-SLLR-1981-2-GUNAWARDENA-v.-THE-REPUBLIC-OF-SRI-LANKA.pdf>

Nariadenie o územnom plánovaní z roku 1935 vytvorilo mechanizmy na kolonizáciu a prví priekopníci sa podľa tohto nariadenia usadili v roku 1939. Stanovenými cieľmi kolonizácie bolo znížiť nezamestnanosť vo vlhkej zóne, zvýšiť produkciu potravín a založiť prosperujúce osady v suchej zóne. Britská pozemková politika bola len súčasťou širokej transformácie vidieckej spoločnosti na Srí Lanke pred získaním nezávislosti, vrátane „všeobecnej komercializácie hospodárskej činnosti, rastu odvetví doplnkových služieb a obchodu a rozšírenia komerčnej produkcie plodín v rámci domácej ekonomiky“. Sinhálci tvrdili, že britská koloniálna politika zničila roľnícku spoločnosť; boli motivovaní „tisícročnými víziami“ o obnovení vznešenosti toho, čo považovali za minulosť ostrova. Elity týmto podnecovali nenávisť voči Britom zo strany domáceho obyvateľstva.

Verejné voľby v roku 1936 priniesli prvých členov zvolených do Štátnej rady ako zástupcov politickej strany, konkrétne aj predstaviteľov ako boli Philip Gunawardena a Dr N. M. Perera, ktorý získali kreslá ako členovia LSSP. Ústava Donoughmore nepodporovala vytváranie strán, pretože kandidáti boli obmedzení na malú skupinu elít s anglickým vzdelaním. Systém výborov taktiež vyžadoval, aby členovia Štátnej rady vytvárali aliancie v rámci svojich výborov. Sinhálski štátni radcovia boli rozdelení do výborov, aby mali priamu kontrolu nad všetkými výbormi a mohli pristúpiť k vymenovaniu iba sinhálskych ministrov. Túto akciu odôvodnili ako prostriedok na zlepšenie ich vyjednávacjej pozície s Britmi o zmene ústavy. Z tohto dôvodu bol prejavovaný strach zo strany Tamilov a viedlo to požiadavke na systém vyváženého zastúpenia, ktorý by zabránil Sinhálcom ovládnuť menšiny.¹¹

1.2.2. Príchod nezávislosti

Rokovania o zvýšení samosprávy a budúcnosti kolónie sa stala predmetom verejnej diskusie a strany v rámci Štátnej rady aj mimo nej podnikli kroky, ktoré ovplyvnili neskoršiu politiku v oblastiach náboženstva, jazyka, vzdelávania, občianstva a ideológie. Sinhálsky vzdelaní Lančania boli vystavení pohľadu na budúcnosť, v ktorej bude budhizmus nielen oficiálnym náboženstvom, ale aj inšpiráciou pre vládnutie. Sinhálčina by bola úradným jazykom, boli by zrušené misionárske a cirkevné školy, a štát by podporoval kultúrne dedičstvo Sinhálcov. Niektorí politici etnických komunít uprednostňovali angličtinu ako oficiálny jazyk

¹¹ PEEBLES, PATRICK. The history of Sri Lanka. Westport (Conn.): Greenwood Press, 2006, 247s.,. ISBN 0313332053

medzi komunitami a ako základný jazyk práva, vlády, financií, obchodu, vyšších štípendií a medzinárodných vzťahov.

Sinhálski nacionalisti a niektorí moslimovia vyslovili požiadavku, aby sa sinhálčina stala oficiálnym jazykom, a aby väčšina tamilských a moslimských politikov uprednostňovala ako úradné jazyky sinhálčinu aj tamilčinu. Spory panovali taktiež aj v otázkach náboženstva, pričom Sinhálci sa snažili brániť budhizmus oproti privilegovanému kresťanstvu. Štátna rada schválila sériu zákonov, ktoré diskriminovali ľudí indického pôvodu tým, že obmedzili mnohé aktivity na Cejlónov, definovaných na rasovom základe. V roku 1946, 15. mája bola prijatá nová ústava a krajina sa pripravovala na prvé nezávislé voľby. Tento moment sa výrazne podpísal pod budúcim vzťahom medzi Sinhálmi a Tamilmi.¹²

Nezávislosť Srí Lanky od Británie 4. februára 1948 bola mierovým prechodom od koloniálnych vládcov k poangličtinenej elite vyššej triedy, ktorá už od roku 1931 mala v podstate samosprávu. Nikdy nebolo pochýb o tom, že politické vedenie bude čerpané z hŕstky prominentných sinhálcov. D.S. Senanayake ako vodca Štátnej rady, sa vedome pokúsil zahrnúť prívržencov menšín do Zjednotenej národnej strany (UNP) po nezávislosť. Prvotnou výzvou novovytvorenej vlády bola tvorba Zákona o občianstve. Bol prijatý neskôr v roku 1948, ale zhovievavý voči národnostným menšinám a najmä Tamilom, ktorí boli zatlačení ešte viac do úzadia. Zákon o občianstve sťažil možnosť nadobudnutia občianstva pre Indických a pakistanských obyvateľov, ale najmä pre indických Tamilov, ktorí boli stále vnímaní len ako časť neasimilovanej populácie. Tí, ktorí neboli schopní splniť podmienky určené na nadobudnutie občianstva ostali obyvateľmi Indie, čo veľmi ovplyvnilo vzťahy medzi Cejlónom a Indiou, vzhľadom na masívnu deportáciu obyvateľstva do Indie. Prechod k nezávislosti ale prebehol oproti iným britským kolóniám bez konfliktu a očakávalo sa, že krajinu čaká ekonomický rast a stabilita. Táto idea bola bohužiaľ narušená rastúcim sinhálskym nacionalizmom, ktorý chcel vynahradiť škody spôsobené britskou kolonizáciou a presadiť svoju dominanciu.¹³

¹² PEEBLES, PATRICK. The history of Sri Lanka. Westport (Conn.): Greenwood Press, 2006, 247s., ISBN 0313332053

¹³ Tamtiež

1.2.3. Vznik radikálnej skupiny SLFP

V roku 1952 sa z politickej strany UNP oddelila radikálnejšia skupina (Srílanská strana slobody, Sri Lanka Freedom Party, SLFP), ktorá narozdiel od UNP presadzovala sinhálsky nacionalizmus a nadradenosť budhizmu, rozdiely týchto dvoch strán sprevádzali krajinu v jej ďalšom vývoji. Kľúčovým aktom bol rok 1956, kedy sa oslavovalo 2500. výročie smrti Buddha a zároveň prebiehali voľby, v ktorých sa primárnou témou stalo určenie oficiálneho jazyka krajiny. Hlavným rozdielom bola politická agenda dvoch strán. UNP propagovala zrovnoprávnenie sinhálčiny a tamilčiny, zatiaľ čo SLFP presadzovalo sinhálčinu ako hlavný a jediný úradný jazyk. Z nepríjemnej odozvy sa UNP preorientovalo k všeobecne uznávanému heslu „Sinhala Only“ (Jedine sinhálčina), ale víťazstvo jej to nezaručilo. Vo voľbách zvíťazila strana SLFP, ktorá na čele s novým premiérom Solomonom Bandáranájakou prijala zákon taktiež známy ako Sinhala Only Act, ktorý zaviedol sinhálčinu ako jediný úradný jazyk v krajine. Výsledkom tohto zákona bolo pobúrenie tamilského obyvateľstva vo forme nepokojov a rastu antagonizmu medzi etnickými skupinami v štáte. V dôsledku tohto kontroverzného zákona začali Tamilovia požadovať vznik autonómnych regiónov v severnej a východnej časti ostrova.¹⁴

Spôsob volieb, ktorý budoval na zdôrazňovaní etnických rozdielov a etnickej mobilizácie sa od tejto doby zakorenil do srílanského systému. Takzvané etnické triumfovanie (ethnic outbidding) postavilo otázku postavenia Tamilov ako základ rozbroja sinhálskych politických strán (UNP a SLFP), ktoré usilovali o získanie väčšiny sinhálskych hlasov. Tento systém zabránil akémukoľvek zlepšeniu pozície Tamilov.¹⁵

Ďalším dôsledkom sinhálskeho nacionalizmu bola ústava z roku 1972, ktorá udelila budhizmu nadradený status. Zároveň bola zavedená politika, ktorá výrazne zvýhodňovala Sinhálca pri prijímaní na vysoké školy. Tieto kroky znížili dôveru Tamilov vo vládu Srí Lanky a viedli k rastúcim nepokojom a násilnostiam medzi Sinhálcami a Tamilmi v rokoch 1958, 1961, 1974 a 1977. Nespokojnosť Tamilov

¹⁴ Filipický, Jan (2003): Šrí Lanka (Cejlón). In: Filipický, Jan et al.: Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Maledív, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky. Praha: Lidové noviny, s. 313-321.) ISBN 80-7106-657-5

¹⁵ DEVOTTA, NEIL. Control Democracy, Institutional Decay, and the Quest for Eelam: Explaining Ethnic Conflict in Sri Lanka. In: Pacific Affairs [elektronický zdroj]. 2000, vol. 73, no. 1. [cit. 14. 10. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/2672284>.

s vládnu politiku spôsobila ich radikalizáciu a formovanie niekoľkých ozbrojených skupín, z ktorých najznámejšími sa stali Tigre oslobodenia tamilského Ílamu (Liberation Tigers of Tamil Eelam, LTTE). Ílam predstavuje tamilskú domovinu na severe a východe ostrova, ktorú od staroveku osídľovali Tamilovia a o ktorej nezávislosť LTTE usilovalo.¹⁶

1.2.4. Nová ústava

Nová ústava z roku 1978 síce mierne zlepšila pozíciu Tamilov tým, že uznala tamilčinu ako národný jazyk, ale na druhej strane potvrdila unitárny charakter krajiny a zamietla tým akékoľvek možnosti na autonómiu tamilských oblastí. Zároveň došlo k zásadnej premene ústavného systému Srí Lanky na poloprezidentský systém s volebným systémom pomerného zastúpenia a veľmi silnou pozíciou prezidenta. V roku 1983 LTTE zaútočilo na vládnu vojenskú jednotku a zabilo niekoľko vojakov, čo vyvolalo jedny z najväčších protitamilských pogromov. Počas nich zomrelo niekoľko sto Tamilov, mnoho bolo zranených, mučených a tisíce Tamilov obývajúcich oblasti na juhu bolo vyhnaných. Navyše sa ukázalo, že polícia násilium nijako nebránila a údajne ich aj podporovala. V dôsledku rasovo motivovaných bola tamilská dôvera v štát úplne otrasená a naopak narástla podpora LTTE a vzniku tamilského štátu.¹⁷

Odvtedy sa oficiálne dotovala občianska vojna, ktorej hlavnými aktérmi boli vláda a LTTE. LTTE využívalo guerillovú taktiku boja, ku ktorej neskôr pridalo aj samovražedné atentáty na sinhálskych civilistov. V reakcii na to Sinhálci napádali Tamilov a ich obydlia po celej Srí Lanke. V konflikte sa navyše miešali aj ďalšie militantné skupiny, ktoré útočili na vládu, ale aj na seba navzájom. Významná bola tiež tajná podpora LTTE zo strany Indie, ktorá bola vyvolaná obavami z potencionálneho separatizmu niekoľkomiliónovej tamilskej populácie v južnom indickom štáte Tamil Nadu. S rastúcou intenzitou bojov India vyvíjala na vládu Srí Lanky nátlak, aby situáciu vyriešila mierovo, čo nakoniec viedlo k vyslaniu indických mierových síl na ostrov v roku 1987. Následne srílanská vláda uznala tamilčinu ako druhý oficiálny jazyk a poskytla tamilským oblastiam na severe

¹⁶ BELL, ANDREW, Etnické čistky. Praha: Práh, 2003, 328s., ISBN 80-7252-070-9

¹⁷ (Filipský, Jan (2003): Šrí Lanka (Cejlon). In: Filipský, Jan et al.: Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Maledív, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky. Praha: Lidové noviny, s. 344) ISBN 80-7106-657-5

limitovanú autonómiu. Pre LTTE to však boli nedostatočné návrhy a začalo útočiť aj na indické jednotky, ktoré sa z ostrova postupne stiahli. Záujem Indie o srílanských Tamilov úplne upadol po tom, čo tamilskí radikáli zavraždili indického premiéra Rádživa Gándhího v roku 1991.¹⁸

Treba dodať, že vládne ústupky vyvolali rozhorčenie v rámci sinhálskej spoločnosti, z ktorej sa vydělila silne radikálna, protivládna a protitamilská skupina nazývaná Ľudový oslobodzovací front (Janatha Vimukthi Peramuna, JVP), ktorý útočil na všetkých umiernených Sinhálcov. V deväťdesiatych rokoch vojna dosiahla vysokú intenzitu a obe strany konfliktu sa dopúšťali brutálnych útokov na civilistoch. V roku 1995 prebehli mierové rokovania medzi LTTE a novozvolenou prezidentkou Chandrikou Kumaratungou, ktoré však stroskotali na neústupnom postoji LTTE, a boje sa znovu rozohoreli. Je vhodné spomenúť, že pozícia LTTE sa výrazne zmenila po teroristických útokoch 11. septembra 2001, ktoré zhoršili jej zahraničnú podporu a možnosť získavať finančné zdroje.¹⁹

Najsľubnejšie rokovania, podporované Nórskou iniciatívou, prebehli v roku 2002 pod vedením premiéra Wickremasingha. Bolo uzavreté prímerie a podpísané Memorandum porozumenia, ale konanie nakoniec tiež zlyhalo a vojna prepukla nanovo. Jedným z problémov boli najmä extrémne separatistické požiadavky LTTE, ktoré vyžadovali radikálnu rekonštrukciu štátu. Avšak v dôsledku vyššie spomínanej politiky triumfovania nebola vláda ochotná pristúpiť na také zmeny. Tento argument ukazuje, že ani po zasiahnutí vlnou tsunami, nebola vláda schopná sa s LTTE zhodnúť na opatrení na poskytnutie humanitárnej pomoci v tamilských oblastiach. V marci 2004 sa navyše od hlavného prúdu LTTE odtrhol plukovník Karuna, ktorý ovládal jednotky vo východnej časti ostrova, a pripojil sa k vládnym ozbrojeným zložkám. Tento rozkol spôsobil výrazné vojenské oslabenie LTTE a ohrozil jeho strategickú pozíciu na východe ostrova.²⁰

Po voľbách v roku 2005 sa na čelo krajiny dostal prezident Mahinda Rajapaksa, ktorý úplne odmietal štátnu reformu poskytujúcu tamilskú autonómiu.

¹⁸ BELL, ANDREW, . Etnické čistky. Praha: Práh, 2003, . 328s., ISBN 80-7252-070-9

¹⁹ DEVOTTA, NEIL. The Liberation Tigers of Tamil Eelam and the Lost Quest for Separatism in Sri Lanka. In: Asian Survey [elektronický zdroj]. 2009, vol. 49, no. 6. [cit. 10. 11. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/10.1525/as.2009.49.6.1021>.

²⁰ UYANGODA, JAYADEVA. Ethnic conflict in Sri Lanka. Washington, D.C.: East-West Center Washington, 2007, .[elektronický zdroj] [cit. 10.11. 2021] Dostupné na: <https://www.eastwestcenter.org/publications/ethnic-conflict-sri-lanka-changing-dynamics>

Jeho vláda upustila od politického riešenia konfliktu a nastolila vojnovú stratégiu usilujúcu sa o vojenské porazenie LTTE. Počas bojov vláda pristúpila k tvrdým taktikám a dochádzalo k masovému porušovaniu ľudských práv. V máji 2009 bolo LTTE oficiálne porazené a zabitý jeho vodca Vellupillai Prabhakaran. Občianska vojna mala na ostrov výrazný vplyv, pretože obmedzila jeho rozvoj a militarizovala spoločnosť, v ktorej sa na dlhú dobu zakorenila etnická nenávisť. Odhaduje sa, že medzi rokmi 1975 – 2002 zahynulo až 300 000 ľudí a zhruba 1 mil. bolo vnútorne presídlených.²¹

1.2.5. Etnická dimenzia konfliktu

V konflikte zohrali dôležitú úlohu etnické identity hlavných aktérov, ktoré sa stretli pri súperení tamilského a sinhálskeho nacionalizmu vedúcemu k odlišným vnímaniam oboch skupín. Môžeme konštatovať, že ako odlišné etnické skupiny sa vyprofilovali už počas staroveku, keď žili v oddelených kráľovstvách nezávisle na sebe.

Sinhálci však považujú svoju identitu za utláčanú už od predkoloniálnej éry tamilských výbojov z južnej Indie. Tento pocit bol navyše umocnený blízkosťou indického štátu s tamilskou populáciou, vďaka ktorej sa Sinhálci vnímajú ako menšina v rámci regiónu. Ich diskriminácia bola posilnená v čase kolonializmu, predovšetkým za britskej nadvlády, a neskôr za tamilského „terorizmu“. Sinhálsky národ, ktorý neexistuje inde na svete, usiluje o napravenie týchto krívd a ako dominantná väčšina a pôvodné obyvateľstvo na ostrove má právo presadiť svoj nacionalizmus. Podľa Sinhálcov tvoria Tamilovia len menšinu a ich požiadavka na štát je nereálna. Oproti tomu tamilský nacionalizmus považuje Tamilov za národ rovnoprávny Sinhálcom so svojím jazykom a historickým územím, ktoré nebolo Sinhálcami nikdy ovládnuté. Tamilské požiadavky o autonómii a neskôr nezávislosť

²¹ GUNAWARDENA, VAAS. The Republic of Sri Lanka,. In: Lawnet.gov.lk [elektronický zdroj] [cit. 13. 11. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.lawnet.gov.lk/wp-content/uploads/2016/11/024-SLLR-SLLR-1981-2-GUNAWARDENA-v.-THE-REPUBLIC-OF-SRI-LANKA.pdf>

len reagujú na útlak zo strany Sinhálcov. Ak im sinhálsky štát nebol schopný zaručiť bezpečnosť, môžu žiadať o sebaurčenie v rámci vlastného štátu.²²

Zdá sa teda, že sinhálska skupina sa menila na etnicko-národnú skupinu v čase britskej kolonizácie, keď boli spísané historické knihy interpretujúce sinhálsku minulosť ako neustály boj za ochranu sinhálskej budhistickej identity. Tamilský nacionalizmus sa potom vyvinul v reakcii na sinhálsku snahu presadiť svoju uvedomenú unikátnu pozíciu. Čo sa týka príčin konfliktu, je možné v prípade Srí Lanky identifikovať množstvo rôznych faktorov. Sasanka Perera identifikuje ako kultúrne faktory (jazyková otázka, etnická identita), tak ekonomicko-sociálne faktory (prístup k vzdelaniu, zamestnanosť) a otázku územia.²³

Vláda neuznávala Tamilov ako výlučnú etnickú skupinu a neposkytovala práva ani ostatným menšinám na ostrove. Snažila sa presadiť sinhálsky nacionalizmus ako nadradený a dokonca sa čiastočne podieľala na protitamilských pogromoch. Tento neústupný postoj postupne viedol k tomu, že tamilskí radikáli pristúpili k násilným prostriedkom. V dôsledku otvoreného etnického konfliktu bolo ťažké prekonať bezpečnostnú dilemu vytvorenú medzi vládou a LTTE. V rámci mierových rokovaní vláda neverila LTTE, že odovzdá zbrane, a LTTE na druhej strane neverilo vláde, že skutočne implementuje dohodnuté požiadavky. V týchto podmienkach nebolo možné dojsť k mierovej zmluve, pretože ani jedna strana sporu neverila tej druhej, že zmluvu dodrží a nebude sa snažiť dosiahnuť konkurenčnú výhodu podvodom. Secesiu tamilských oblastí tiež nemožno považovať za úplne vhodné riešenie. Je potrebné zdôrazniť, že v tamilských oblastiach sa nachádza výrazná moslimská menšina, ktorá nezdieľa tamilský záujem o nezávislosť a naopak sa bojí o svoje menšinové práva.²⁴ Tiež možno predpokladať, že LTTE nemá plnú podporu celej tamilskej populácie na ostrove, aj keď to nie je možné nijako doložiť. Treba však poukázať na skutočnosť, že LTTE bolo silne

²² Minařík, DAVID.: Srí Lanka – konflikt idejí a identit. Global Politics. [elektronický zdroj] [cit. 13.11. 2022] Dostupné na: <http://www.globalpolitics.cz/studie/sri-lanka-%E2%80%93-konflikt-ideji-a-identit>, 2014-04-01

²³ SASANKA, PERERA. THE ETHNIC CONFLICT IN SRI LANKA - A HISTORICAL AND SOCIOPOLITICAL OUTLINE Sasanka Perera | PDF | Sri Lanka | Ethnic Groups. In: Scribd [elektronický zdroj] [cit. 13. 12. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.scribd.com/document/397593292/THE-ETHNIC-CONFLICT-IN-SRI-LANKA-A-HISTORICAL-AND-SOCIOPOLITICAL-OUTLINE-Sasanka-Perera-pdf>.

²⁴ UYANGODA, JAJANDEVA. Ethnic conflict in Sri Lanka. Washington, D.C.: East-West Center Washington, 2007, [elektronický zdroj] [cit. 13.12. 2021] Dostupné na: <https://www.eastwestcenter.org/publications/ethnic-conflict-sri-lanka-changing-dynamics>

autoritárskou organizáciou, ktorá niekedy terorizovala aj vlastné obyvateľstvo a napríklad verbovala ženy a deti do armády.²⁵

1.3. Etnická história Východného Timoru

Územie Timoru bolo osídlené v rámci migrácie ľudí, ktorá formovala celú Austráliu. Najstaršie stopy ľudského osídlenia sa na základe informácií z roku 2019 datujú približne 43 000 až 44 000 rokov od súčasnosti. Niekoľko opevnení objavených na Timore bolo postavených v rokoch 1000 až 1300.²⁶

Predpokladá sa, že klimatické zmeny, najmä počas malej doby ľadovej, a zvýšený obchod so santalovým drevom zvýšili v tomto období napätie okolo kontroly zdrojov, no výraznejšie územné zriadenia zaznamenávame od dôb kolonializmu, keď prešlo dané územie pod portugalský vplyv na začiatku 16. storočia.²⁷

Dátum prvých kontaktov medzi Timorčanmi a Portugalcami nie je presne známy, okrem toho, že to bolo niekoľko rokov po dobytí sultanátu Malakka na Malajskom polostrove v roku 1511. V tom čase začali Portugalci vstupovať do obchodu so santalovým drevom, ktorý od polovice 13. storočia kontrolovali Číňania.²⁸ Obchodné kontakty boli obmedzené a nenásilné. Aj po roku 1550, keď dominikánski kňazi začali evanjelizovať obyvateľov Sundských ostrovov, zostal Timor okrajovou destináciou, pričom Portugalci uprednostňovali neďaleký ostrov Solor.²⁹

²⁵ DEVOTTA, NEIL. The Liberation Tigers of Tamil Eelam and the Lost Quest for Separatism in Sri Lanka. In: Asian Survey [elektronický zdroj]. 2009, vol. 49, no. 6. [cit. 10. 11. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/10.1525/as.2009.49.6.1021>.

²⁶ HAWKINS, S. et al. Oldest human occupation of Wallacea at Laili Cave, Timor-Leste, shows broad-spectrum foraging responses to late Pleistocene environments. In: Quaternary Science Reviews [elektronický zdroj]. 2017, vol. 171. [cit. 13. 12. 2021]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277379117302470>.

²⁷ O'CONNOR, SUE. et al. Examining the origin of fortifications in East Timor. London WIT 3JH, UK: Routledge, 2012,. [elektronický zdroj] [cit. 13. 01. 2022] Dostupné na: https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/65610/2/01_O'Connor_Examining_the_Origin_of_2012.pdf

²⁸ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 13.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

²⁹ Tamtiež

Masové násilie sa začalo vo veľkej miere v 18. storočí, keď sa Portugalci snažili upevniť svoju moc a timorské kráľovstvá spojili svoje sily v opozícii. Vzhľadom na zhoršenie vzťahov, povolalo Portugalsko vyše 5 500 mužov na potlačenie nepokojov vyše pätnástich kmeňov, ktorých sila reprezentovala podobný počet. Obdobie dažďa ukončilo konflikty bez reálneho víťaza, no v roku 1733 viac ako 40 kráľovstiev súhlasilo s fintou, čím sa podmanili portugalskej korune.³⁰

Vzťahy s Európanmi boli naďalej ambivalentné. Obyvatelia privítali otvorenie katolíckeho seminára portugalskými dominikánmi v Oecusse. Snažili sa však zbaviť Holanďanov. V roku 1749 zhromaždili armádu o veľkosti 50 000 mužov, ktorej cieľom bolo vyhnat' Zjednotenú východoindickú spoločnosť z ostrova. Na strane Holandska stálo až 23 európskych vojakov a niekoľko stoviek bývalých otrokov a bojovníkov z okolia Kupangu. Napriek nepomeru, domáce obyvateľstvo prehralo túto vojnu.³¹

Prišlo obdobie temných časov pre domáce obyvateľstvo, ktoré sa stalo zdrojom obchodu s otrokmi až do neskoršej éry 19. storočia najmä zo strany Holanďanov, ktorí súperili o moc nad územím s Portugalskom. Portugalci prevzali úplnú kontrolu nad územím približne od roku 1859, kedy sa zintenzívnila Finta smerujúca na domáce obyvateľstvo.

1.3.1. Rebélie počiatkom 20. storočia

Guvernér Filomeno da Câmara, ktorý pôsobil v rokoch 1911 až 1913 a 1914 až 1917, po veľkom úsilí nakoniec porazil rebélie Manufahiov. Po odchode Celestina da Silvu sa vzťahy medzi Timorčanmi a Portugalcami naďalej zhoršovali. V roku 1910 zrušenie monarchie v Portugalsku a nástup republiky podkopali symbolické spojenie, ktoré predtým existovalo medzi liurajmi a portugalským kráľom. Konkrétnejšie, transformácia finty na daň z hlavy a zvýšené využívanie nútených

³⁰ DURAND, FRÉDÉRIC., East Timor, a Country at the Crossroads of Asia and the Pacific, a Geohistorical Atlas, Preface by José Ramos Horta, IRASEC-Silkworm-Books, Bagkok/Chiang-Mai. 2006. ISBN 978-974-9575-98-7

³¹ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 13.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

prác na kávových plantážach spôsobili oveľa väčší tlak na obyvateľstvo. Koncom roka 1911 sa nový vládca Manufahy Dom Boaventura spojil s kráľmi Camenasse a Raimean. Timorské nájazdy prinútili Portugalcov evakuovať územia Same, Hatoliu, Maubisse a Ermeru. Guvernér Filomeno da Câmara sa zľakol, vyzbrojil civilistov v Dili a naliehavo požiadal o posily z Macaa, Goa a Mozambiku. Vo februári 1912 dorazil delový člň Pátria a dve lode naložené vojakmi. Filomeno da Câmara potom začal ofenzívu na západe a juhu. Po mnohých bitkách sa Portugalcom až koncom marca 1912 podarilo zložiť kráľovstvá Fato Berliu, Turiscain a Bibissuço. Na západe, v Atabaé a Cailaco, niektorí miestni kráľi vyhlásili, že radšej zomrú, ako by sa mali podrobiť. Guvernér pri mnohých príležitostiach vyjadril obdiv nad pohyblivosťou a bojovnosťou Timorčanov, ich zručnosťou v umení partizánskej vojny a vynaliezavosťou pri používaní ukoristeného vojenského vybavenia.³²

Boje v rokoch 1911 – 1912 si vyžiadali 15 000 až 25 000 mŕtvych spomedzi timorského obyvateľstva, ktoré v tom čase predstavovalo viac ako 5 % celkového počtu obyvateľov. Po storočiach bojov boli timorské kráľovstvá vážne oslabené a táto demonštrácia sily vyvolala určitú rezignáciu voči koloniálnej prítomnosti. V tom čase boli väzby medzi Východným Timorom a Holandskou východnou Indiou veľmi voľné. Preto indonézske nacionalistické hnutia, ktoré sa objavili na Jáve a na západe ostrova v rokoch 1920 – 1930, nemali na Východný Timor žiadny vplyv.³³

1.3.2. Japonská okupácia územia

Sedemnásteho decembra 1941, desať dní po japonskom útoku na Pearl Harbor, sa na Východnom Timore vylodilo 1 100 austrálskych a holandských vojakov, a to napriek neutralite Portugalska v tomto konflikte. Chceli zabrániť tomu, aby Timor slúžil ako základňa pre inváziu do Austrálie. V tom čase bol Východný Timor považovaný za „pacifikovaný“ a bolo tam umiestnených len 150

³² DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 13.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

³³ DURAND, FRÉDÉRIC., East-Timor, How to Build a New Country in Southeast Asia in the 21st Century, Bangkok-: IRASEC-CASE. 2009, [elektronický zdroj] [cit. 14.01. 2022] Dostupné na: https://www.academia.edu/617296/East-Timor_How_to_Build_a_New_Country_in_Southeast_Asia_in_the_21st_Century

portugalských vojakov. Japonci prvýkrát bombardovali Dili 8. februára 1942. Následne 20. februára vtrhli do mesta, pričom v ňom bolo až 20 000 vojakov.³⁴ Spojeneckí vojaci sa stiahli do hôr. Odtiaľ organizovali sabotážne misie. Austrálčania mohli odolávať 20-krát väčším japonským silám len vďaka pomoci Timorčanov. Timorčania im poskytovali informácie a umožnili im ukryť sa v oblastiach, kde by bez pomoci nemohli prežiť. Spojenci začali v máji 1942 bombardovacia kampaň, ktorej cieľom boli strategické ciele v Dili: telegrafná stanica, elektráreň, colné sklady a nemocnica. Hlavnými obeťami boli miestni obyvatelia. V septembri 1942 japonská armáda vytvorila „čierne kolóny“ (columnas negras). Tieto kolóny ozbrojencov, ktoré tvorili prevažne ľudia zo západnej časti Timoru pod holandskou vládou, rozsievali násilie a ničenie. Aj v tomto prípade boli hlavnými obeťami Východotimorčania. V novembri 1942 Japonci umiestnili väčšinu zostávajúcej portugalskej komunity (600 ľudí) do táborov.

Austrálčania stratili 40 mužov, Portugalsko 75 a Japonsko 1 500 mužov. Naopak, odhady strát medzi miestnym obyvateľstvom uvádzajú, že v tomto období bolo zabitých 45 000 až 70 000 Východotimorčanov, čo predstavuje 10 – 15 % predvojnovovej populácie, ktorá sa odhaduje na 450 000. James Dunn, bývalý austrálsky konzul v Dili (1962 – 1964), vyjadril názor, že „Východný Timor bol z hľadiska relatívnych strát na životoch jednou z najväčších katastrof druhej svetovej vojny“.³⁵

Na západnej strane ostrova sa v rokoch 1945 – 1949 indonézski nacionalisti vrátane prezidenta Sukarna, ktorí čelili odmietnutiu Holandska uznať ich vyhlásenie nezávislosti zo 17. augusta 1945, rozhodli pre zásadu zachovania koloniálnych hraníc. Preto sa zaviazali, že si nikdy nebudú nárokovať Východný Timor.³⁶

³⁴ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 13.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

³⁵ CLARK, ROGER. Timor: A People Betrayed, by James Dunn. Milton, Queensland, Australia. The Jacaranda Press Jacaranda Wiley, Ltd.), 1983. Pp. 402. In: International Journal of Legal Information [elektronický zdroj]. 1984, vol. 12, no. 1-2. [cit. 14. 01. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-journal-of-legal-information/article/abs/timor-a-people-betrayed-by-james-dunn-milton-queensland-australia-the-jacaranda-press-jacaranda-wiley-ltd-1983-pp-402/70C9222415EB5DA831A3DD134394D9E8>

³⁶ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 13.01. 2022]. Dostupné na:

Koncom roka 1958 utieklo zo svojej krajiny 14 Indonézanov a požiadalo o politický azyl v Dili. Tvrdili, že sú členmi Peremesty, regionalistického hnutia bojujúceho proti Sukarnovej centralizačnej vláde. Portugalský guvernér im povolil usadiť sa vo východnej časti kolónie. V marci 1959 sa rozšírili fámy o účasti indonézskeho konzula v Dili na vyvolávaní nepokojov. V roku 1959 vypuklo na juhovýchode ostrova povstanie, ktoré trvalo od 7. do 20. júna. Počet obetí sa odhaduje na 500 až 1 000.³⁷ Viedlo tiež k zatknutiu 65 podozrivých osôb z radov Timorčanov. Tí, ktorí boli považovaní za vodcov, boli vyhostení do Angoly.

Motívy a úloha vtedajších indonézskejších vodcov v týchto udalostiach zostávajú nejasné. Niektorí povstanie interpretovali ako skorý pokus o destabilizáciu Východného Timoru. Iní v ňom vidia začiatky prvého povojnového nacionalistického hnutia. Je však jasné, že malo veľký vplyv na politické povedomie Východotimorčanov. O sedem rokov neskôr, v auguste 1966, keď sa moci v Jakarte ujal generál Suharto, vypálenie niekoľkých dedín a mínometný útok indonézskej armády na okres Oecusse ukázali, že nový vodca Indonézie veľmi skoro uvažoval o použití sily na ovládnutie územia. V tom čase rýchla reakcia portugalskej armády odradila indonézske armádu od ďalšieho útoku.

Okrem týchto dvoch udalostí zostala situácia vo Východnom Timore v povojnovom období relatívne pokojná. Niektorí mladí ľudia, vrátane budúceho prezidenta Josého Ramosa-Hortu, boli za vyhlásenia považované za podvratné voči koloniálnemu režimu vyhostení do Afriky. Ďalší sa počas štúdia v Portugalsku zoznámili s marxizmom, ale nedošlo k násilným protestom ani koloniálnym vojnám, ako tomu bolo v Angole a Mozambiku.

1.3.3. Počiatok mierovej dekolonizácie

<https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

³⁷ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 13.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

V apríli 1974 ukončila revolúcia klinčekov režim Marcela Caetana, nástupcu diktátora Salazara. Toto hnutie vyvolalo určité politické prebudenie aj vo Východnom Timore, kde ozvena bojov v portugalsky hovoriacich afrických kolóniách podporila vznik národného povedomia medzi gramotnou menšinou. Timorčania to využili na vytvorenie politických strán, ktoré boli predtým zakázané (Ramos-Horta, 1987: 29). V máji 1974 vznikli tri strany: Timorská demokratická únia (UDT), Timorské sociálnodemokratické združenie (ASDT, z ktorého sa neskôr stal Revolučný front za nezávislý Východný Timor, FRETILIN) a Timorské ľudové demokratické združenie (APODETI). Prvé dve sa vyslovili za nezávislosť, hoci UDT predpokladalo prechodné obdobie pod portugalským dohľadom. APODETI, ktorú pozorovatelia vykresľovali ako malú menšinu, sa vyslovila za integráciu s Indonéziou.³⁸

Nový guvernér Východného Timoru Mário Lemos Pires po svojom vymenovaní v novembri 1974 dokázal zmerať oddanosť obyvateľstva Portugalsku a zároveň existenciu silnej východotimorskej identity.³⁹ Napriek rozdielnym postojom vo vedení v Lisabone Portugalsko začalo proces dekolonizácie, ktorý bol potvrdený na konferencii v Macau v máji 1975. O dva mesiace neskôr Portugalsko vyhlásilo dekrét o dekolonizácii Východného Timoru, ktorý predznamenal voľby ústavodarného zhromaždenia v októbri 1976.

V rámci príprav na hlasovanie vytvorili UDT a FRETILIN, dve najväčšie politické strany Východného Timoru, v januári 1975 koalíciu. Indonézska armáda usúdila, že to môže ohroziť jej plány, a podnikla kroky na viacerých frontoch. V marci 1975 rokovali s Portugalcami v Londýne, v máji 1975 v Hongkongu, v auguste 1975 v Jakarte a v novembri 1975 v Ríme. Indonéžania sa snažili presvedčiť Portugalsko, aby prenieslo suverenitu nad Východným Timorom na Jakartu alebo aspoň zabránilo Lisabonu, aby sa usiloval o intervenciu OSN. Medzitým sa generál Suharto snažil získať podporu amerického prezidenta Geralda Forda počas návštevy Spojených štátov v júli 1975. Získal ju ľahko, keď argumentoval, že FRETILIN je komunistická strana, ktorá by destabilizovala región.

³⁸ HILL, HELEN. *Stirrings of nationalism in East Timor*. Otford, NSW: Otford Press, 2002, ., M.A. Clayton-Australia: Monash University. ISBN 1223448737

³⁹ DURAND, FRÉDÉRIC. *Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008)*, 2011, [elektronický zdroj] [cit. 14.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

Američania v apríli 1975 prehrali vojnu vo Vietname a obávali sa šírenia komunizmu v Ázii.⁴⁰

1.3.4. Počiatok občianskej vojny

Indonézske spravodajské služby sa tiež podujali rozbiť koalíciu UDT – FRETILIN. V máji 1975 oznámili vedúcim predstaviteľom UDT, že nikdy nebudú súhlasiť s vytvorením nezávislej vlády, ktorej súčasťou by boli aj členovia FRETILIN. To viedlo k jednostrannému ukončeniu koalície zo strany UDT. Začiatkom júna 1975 Portugalsko nereagovalo na krátky vpád indonézskej armády do okresu Oecusse. Koncom júla 1975 indonézske spravodajské služby oznámili vedúcim predstaviteľom UDT, že v prípade absencie rozhodných krokov z ich strany sa začne ozbrojená invázia. UDT dospela k záveru, že nemá inú možnosť ako zorganizovať prevrat.

Dňa 11. augusta 1975 sa vedúci predstavitelia UDT zmocnili zbraní od polície, pričom portugalská správa nereagovala.⁴¹ Guvernér mohol ľahko reagovať, keďže účastníkov prevratu z UDT bolo menej ako 200, zatiaľ čo vláda mala viac ako 1 700 vojakov. Keďže nedostal jasné pokyny z Lisabonu, rozhodol sa opustiť Dili a usadiť sa na ostrove Ataúro. Naproti tomu FRETILIN rýchlo zmobilizoval väčšinu Východotimorčanov. Väčšina timorských vojakov dezertovala so svojimi zbraňami a vytvorila Ozbrojené sily pre oslobodenie Východného Timoru (FALINTIL). Dňa 27. augusta FRETILIN obsadil Dili. Do polovice septembra ovládol väčšinu Východného Timoru.

Tieto nepokoje spôsobili boje a excesy na oboch stranách vrátane hromadných poprav zajatcov. Vyžiadali si 1 500 až 3 000 obetí na životoch, pričom približne 10 000 utečencov sa spolu s vedúcimi predstaviteľmi UDT presunulo do západnej časti Timoru, kde ich indonézska armáda vzala ako rukojemníkov.

⁴⁰ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 14.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

⁴¹ Tamtiež

Indonézská armáda mohla túto krátku občiansku vojnu využiť ako zámienku na ospravedlnenie svojej invázie, ale generál Suharto zaváhal. Indonézia precenila svoju páku, a to zajatie 26 portugalských dôstojníkov a civilistov. Indonézská armáda im v auguste 1975 dovolila prekročiť hranice a potom ich umiestnila do táborov. Portugalská vláda však odmietla povoliť indonézskej armáde vstup na Východný Timor výmenou za ich prepustenie.

1.3.5. Vojenská invázia

„Oficiálnej“ vojenskej invázii 7. decembra 1975 predchádzali početné útoky. Od septembra 1975 začala Indonézia sériu vojenských ofenzív na pohraničné mestá vrátane Baliba, kde 16. októbra zahynulo päť západných novinárov. Dňa 24. novembra FRETILIN žiadal OSN o vyslanie mierových síl, kedy OSN odmietlo poskytnúť pomoc. Dňa 27. novembra padlo mesto Atabae. Tvárou v tvár nevyhnutnosti masívnej indonézskej ofenzívy sa strana FRETILIN 28. novembra 1975 jednostranne rozhodla vyhlásiť nezávislosť Východotimorskej demokratickej republiky. Jej vodcovia dúfali, že tým vyvolajú reakciu medzinárodného spoločenstva.⁴² Novú republiku uznala len hŕstka krajín vrátane Číny, Kuby, Vietnamu a bývalých portugalských kolónií, ale OSN ani žiadna západná veľmoc ju nemala nasledovať. Dňa 30. novembra 1975 boli predstavitelia UDT a APODETI, väzni v Západnom Timore, prinútení podpísať takzvanú „deklaráciu z Baliba“, v ktorej žiadali o pripojenie Východného Timoru k Indonézii.

Dňa 7. decembra 1975 zaútočilo 20 vojnových lodí a 13 lietadiel na mesto Dili. Do ofenzívy sa zapojilo desaťtisíc indonézskych vojakov. Dňa 8. decembra dve korvety opustili Ataúro a evakuovali posledných Portugalcov. To dokazuje, že v rozpore s tým, čo sa často píše, indonézská armáda nenapadla Východný Timor „po“ odchode Portugalska, hoci korvety sa zrejme nesnažili invázii brániť.

Odpor sa ukázal byť väčší, ako velenie indonézskej armády očakávalo, a Východotimorčania v roku 1975 vložili do boja proti útočníkom rovnaké odhodlanie, aké ich predkovia vynaložili proti portugalským koloniálnym

⁴² DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 14.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

manévrom. Boje pokračovali 10. decembra v Baucau, o dva týždne neskôr v Liquiça, Suai, Aileu a Manatuto. Podľa Martinha da Costa Lopesa, apoštolského administrátora v Dili, bolo v prvých dňoch invázie zabitých najmenej 2 000 ľudí vrátane austrálskeho novinára Rogera Easta.⁴³

1.3.6. Vojenské kampane a intervencie

V reakcii na tieto útoky Valné zhromaždenie OSN 12. decembra 1975 dôrazne odsúdilo „vojenský zásah ozbrojených síl Indonézie v Portugalskom Timore“. Vyzvalo tiež „indonézska vládu, aby upustila od ďalšieho porušovania územnej celistvosti Portugalského Timoru a bezodkladne stiahla svoje ozbrojené sily z tohto územia, aby umožnila obyvateľom tohto územia slobodne uplatňovať svoje právo na sebaurčenie a nezávislosť“. Bezpečnostná rada túto výzvu zopakovala a jednomyselne prijala 22. decembra 1975, no neboli však vyslané žiadne intervenčné sily. Vittorio Guicciardi, osobitný vyslanec generálneho tajomníka OSN, odcestoval do Východného Timoru v januári 1976, ale po dvoch dňoch sa vrátil s tým, že okupačná armáda mu neumožnila stretnúť sa so zástupcami FRETILIN-u.

Indonézska armáda, oklamaná vlastnou propagandou a zaslepená vnútorným antikomunizmom, si myslela, že môže získať kontrolu nad krajinou za menej ako dva týždne. Koncom decembra 1975 však musela vzhľadom na rozsah odporu zvýšiť počet vojakov na 25 000, teda na jedného vojaka na 28 obyvateľov. FALINTIL mohol počítať s 30 000 ľuďmi, ktorí veľmi dobre poznali krajinu, kde zlé cesty a začiatok obdobia dažďov spomaľovali postup nepriateľa. Správanie Indonézanov tiež vyvolalo masové odmietanie, a to aj zo strany tých, ktorí mohli byť invázií naklonení.

Do konca roku 1976 väčšina obyvateľstva utiekla do hôr. Indonézska armáda kontrolovala len hlavné cesty a bola nútená zvýšiť svoju prítomnosť na 40 000 mužov. V auguste 1977 zaútočila na ústredie FALINTIL-u v horách, čím donútila hnutie odporu vzdať sa centralizovaného riadenia svojich aktivít a vyzvať 450 000 východotimorských stúpcov, aby sa vrátili na roviny. Nasledujúci mesiac sa okupačná armáda rozhodla internovať civilistov a zasadiť rozhodujúci úder začatím

⁴³ LENNOX, ROWENA. Fighting spirit of East Timor. London: Zed, 2001, s. 240. ISBN 9781864030891

vojenskej kampane obklúčenia a vyhladzovania.⁴⁴ Kampaň pozostávala z útoku na pohraničnú oblasť a severné pobrežie s cieľom prinútiť FALINTIL ustúpiť na východ a južné pobrežie. Od septembra 1978 do marca 1979 indonézske armádne zbrane útočili na dve veľké bašty odporu, nížinu Natarbora a horu Matabéan. Koncom roka 1979, po smrti alebo zajatí kľúčových vodcov, nehovoriac o strate 80 % vojakov a 90 % vybavenia, sa zdalo, že hnutie odporu je rozdrvené. Zostali len malé skupiny roztrúsené po celej krajine, pričom Xanana Gusmão bol jedným z posledných vodcov, ktorí sa vyhli zajatiu okupačnou armádou.⁴⁵

V decembri 1978 indonézska armáda priznala, že v 150 táboroch internovala 372 900 Timorčanov (60 % obyvateľstva). Väzni, ktorí mali veľmi málo pôdy na obrábanie, zažili hladomor, ktorý bol podľa Medzinárodného výboru Červeného kríža „taký zlý ako v Biafre a potenciálne taký dramatický ako v Kambodži“. Situácia sa nezlepšila ani v nasledujúcich rokoch. V rokoch 1981 – 1982, 1984 a 1987 sa vyskytli tri ďalšie hladomory.⁴⁶

Ale bola to pravdepodobne taktika známa ako „plot z nôh“, ktorá sa uskutočnila od mája do septembra 1981 a ktorá predstavovala najkritickejšiu strategickú chybu indonézskej armády. V snahe zhromaždiť posledné zostávajúce skupiny odporu boli všetci muži vo veku od 15 do 55 rokov poslaní na obe strany územia, aby vytvorili ľudské štíty na frontovej línii pred indonéžskymi jednotkami. Toto neľudské zaobchádzanie Timorčanom potvrdilo, že od okupačných síl nemožno očakávať žiadne zľutovanie. Mnohí svedkovia potvrdili aj veľké násilie páchané na ženách, od obťažovania až po znásilňovanie.⁴⁷

⁴⁴ LENNOX, ROWENA. *Fighting spirit of East Timor*. London: Zed, 2001, s. 240. ISBN 9781864030891

⁴⁵ REA, JEANNIE. *To Resist is to Win: The Autobiography of Xanana Gusmao*, 2000 - Free Online Library. In: *Thefreelibrary.com* [elektronický zdroj] [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné na internete:
<https://www.thefreelibrary.com/To+Resist+is+to+Win%3A+The+Autobiography+of+Xanana+Gusmao.-a064453059>

⁴⁶ DURAND, FRÉDÉRIC. *Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008)*, 2011, [elektronický zdroj] [cit. 14.01. 2022]. Dostupné na:
<https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

⁴⁷ REA, JEANNIE. *To Resist is to Win: The Autobiography of Xanana Gusmao*, 2000 - Free Online Library. In: *Thefreelibrary.com* [elektronický zdroj] [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné na internete:
<https://www.thefreelibrary.com/To+Resist+is+to+Win%3A+The+Autobiography+of+Xanana+Gusmao.-a064453059>

Preto napriek nerovnováhe medzi silami a absenciou reakcie medzinárodných inštitúcií a tvárou v tvár vojenským kampaniam, táborovej politike a systému každodenného útlaku nemal Xanana Gusmão veľké problémy presvedčiť väčšinu Timorčanov o potrebe pokračovať v boji.

1.3.7. Zmena podoby ozbrojenej rezistencie

Na začiatku 80. rokov boli timorské sily príliš malé na to, aby viedli frontovú vojnu. Namiesto toho nadobudli podobu mobilnej gerily. Indonézska armáda chcela rokovieť o kapitulácii partizánov. Delegácia FRETILIN, ktorú viedol Xanana Gusmão, bola ochotná akceptovať len princíp „prechodnej“ indonézskej vlády s mierovými silami OSN, kým sa neuskutoční skutočné referendum o sebaurčení. Rokovania však umožnili vyhlásiť obojstranné dočasné prímerie. Na medzinárodnom fronte mohla indonézska vláda argumentovať, že problém je v procese riešenia. Zároveň však umožnilo odboju, ktorý bol stále pomerne slabý, obnoviť kontakty medzi rozptýlenými skupinami a prehodnotiť svoju organizáciu.

Indonézska armáda v auguste 1983 jednostranne porušila prímerie a začala operáciu zameranú na zlikvidovanie zvyškov povstaleckých síl. Ozbrojený odboj, ktorý v tom čase pozostával zo 6 200 bojovníkov rozdelených do desiatich jednotiek, bol veľmi mobilný a dokázal sa vyhnúť stretom. Dokonca sa mu podarilo zvrátiť situáciu útokom na niekoľko indonézske konvojov, čo mu umožnilo znovu sa vyzbrojiť a prinútilo náčelníkov štábu armády v Jakarte na dva roky upustiť od rozsiahlych operácií. Presadzujúc svoju prevahu, odboj koncom roka 1985 uskutočnil viacero útokov. V priebehu desiatich mesiacov FALINTIL uskutočnil 50 útokov. V reakcii na to indonézska armáda začala operáciu zameranú na definitívne potlačenie odboja. Štyridsaťtisíc vojakov dostalo rozkaz zajať Xanana Gusmãoa. Napriek masívnej leteckej podpore sa útoky na pohoria Matabéan a Kablaki nepodarilo uskutočniť. Medzitým FALINTIL na základe informácií, ktoré mu poskytovali Timorčania infiltrovaní do okupačnej armády, dosiahol niekoľko úspechov vrátane niekoľkodňového oslobodenia mesta Viqueque v októbri 1986. V tom čase, keď medzinárodné spoločenstvo považovalo Východný Timor za „stratený prípad“, Gusmão ponúkal mladým ľuďom v krajine jednoduchú voľbu:

„vlast' alebo smrť“.⁴⁸ Veľkou silou odbojovej armády bolo, že nikdy nepoužila násilie proti civilistom, dokonca ani proti indonézskeým transmigrantom, ktorí začali prichádzať na územie v roku 1980 a ktorých bolo na konci obdobia indonézskej okupácie približne 85 000, teda 9 % obyvateľstva.⁴⁹ V decembri 1987 generál Murdani, jeden z iniciátorov invázie, novinárom priznal, že poraziť také dobre etablované partizánske hnutie potrvá roky.

1.3.8. Pogromy obyvateľstva

Dvánásteho novembra 1991 sa niekoľko tisíc Východotimorčanov zhromaždilo na pohrebe mladého separatistu, ktorý bol zabitý počas návštevy Pietera Kooijmansa, osobitného spravodajcu Komisie OSN pre ľudské práva pre otázku mučenia. Tri a pol tisíce demonštrantov pochodovalo ulicami Dili, mávajúc vlajkami, cestou na cintorín v Santa Cruz. Indonézska armáda v domnení, že môže konať bez trestne, strieľala do davu, pričom nevedela, že novinár Max Stahl túto scénu natáča. Zábery odvysielané v západnej televízii vyvolali protesty krajín vrátane Kanady a Holandska a podnietili Spojené štáty k zmrazeniu vojenskej pomoci. Pod medzinárodným tlakom a po tom, čo generál Suharto spočiatku popieral význam tejto udalosti, bol nútený zriadiť vyšetrovaciu komisiu, ktorá pracovala pod kontrolou armády. Tá uviedla oficiálny počet mŕtvych „asi 50“, zatiaľ čo organizácie na ochranu ľudských práv zverejnili zoznam, ktorý uvádzal 271 mŕtvych, 382 zranených a 250.⁵⁰ Incident v Santa Cruz vyvolal novú vlnu medzinárodnej podpory. V marci 1992 opustil Portugalsko trajekt Lusitania Expresso s bývalým prezidentom Portugalskej republiky a novinármi z 20 krajín na palube.⁵¹ Tvárou v tvár hrozbe

⁴⁸ REA, JEANNIE. To Resist is to Win: The Autobiography of Xanana Gusmao., 2000 - Free Online Library. In: Thefreelibrary.com [elektronický zdroj] [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné na internete:

<https://www.thefreelibrary.com/To+Resist+is+to+Win%3A+The+Autobiography+of+Xanana+Gusmao.-a064453059>

⁴⁹ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 14.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

⁵⁰ Tamtiež

⁵¹ Tamtiež

paľby indonézskeho námorníctva však plavidlo muselo zastaviť na okraji východotimorských teritoriálnych vôd.

Zajatie Xananu Gusmãoa v úkryte v Dili 20. novembra 1992 predstavovalo ďalšiu významnú udalosť toho roku vzhľadom na to, že indonézska armáda ho prenasledovala viac ako 10 rokov. Bol podrobený mučeniu a donútený verejne vyzvať svojich spolubojovníkov, aby sa vzdali boja. Vojenský súd ho odsúdil na doživotie a potom mu trest zmenil na 20 rokov. Xanana Gusmão musel začať držať hladovku, aby prinútil indonézske orgány preložiť ho z väzenia pre obyčajných zločincov do zariadenia pre politických väzňov. Paradoxne, zatknutie Xananu Gusmãoa vlialo nový život východotimorskému nacionalizmu. Mladí Východotimorčania študujúci v Indonézii, inšpirovaní svojím uväzneným vodcom, pri mnohých príležitostiach prejavili túžbu po nezávislosti. Mnohí z nich boli uväznení a mučení za verejné protesty alebo za účasť na tajných aktivitách.

1.3.9. Bod zvratu

V polovici 90. rokov, viac ako 20 rokov po vojenskej invázii, sa prebudenie medzinárodného spoločenstva neodrazilo v očiach vedúcich predstaviteľov hlavných medzinárodných inštitúcií ani svetových politických mocností. Dokonca ani Nobelova cena za mier, ktorú v októbri 1996 dostali Carlos Filipe Ximenes Belo, biskup z Dili, a José Ramos-Horta, zástupca Východného Timoru v OSN, nevyvolala žiadnu reakciu Bezpečnostnej rady OSN a nedonútila Indonéziu ukončiť nezákonnú okupáciu.

Až ázijská kríza, ktorá sa začala v roku 1997, napokon spôsobila zásadnú zmenu situácie. V máji 1998, desať mesiacov po začiatku tejto krízy, indonézske hospodárstvo oslabené korupciou a rodinkárstvom ukázalo rozsah svojej krehkosti, keď sa zistilo, že dve tretiny Indonézanov žijú pod hranicou chudoby. Indonézske študenti po streľbe armády obsadili parlament v Jakarte a prinútili generála Suharta po 33 rokoch pri moci odstúpiť. Jeho viceprezident Jusuf Habibie ho nahradil 20. mája 1998. Nový prezident 9. júna navrhol „osobitný štatút“ pre Východný Timor. O šesť dní neskôr vyšlo do ulíc Dili 15 000 východotimorských študentov, ktorí požadovali skutočné referendum o sebaurčení a prepustenie Xananu Gusmãoa.

V priebehu nasledujúceho mesiaca utieklo z krajiny 65 000 Indonézanov, väčšinou transmigrantov.⁵²

1.3.10. Referendum a výsledky nezávislosti

V roku 1998 Indonézia obnovila rokovania s Portugalskom. Podobne ako v roku 1975 sa však okupačná armáda snažila rozdeliť Východotimorčanov a zastrážiť bojovníkov za nezávislosť, aby presadila svoju vôľu. V auguste 1998 indonézske vojenské veliteľia zhromaždili vytvorené timorské milície a vyzvali ich, aby „chránili integráciu“. Tieto milície proti nezávislosti získali logistickú a finančnú podporu, vďaka ktorej sa ich rady v roku 1999 rozrástli z 1 200 na približne 9 000 mužov.⁵³

V novembri 1998, keď čelil rastúcemu násiliu, vyjadril svoje znepokojenie generálny tajomník OSN Kofi Annan. V januári 1999 indonézske prezident vyhlásil, že požiadá Národné zhromaždenie (MPR) o schválenie nezávislosti, ak bude jeho návrh „autonómie“ (integrácie s Indonéziou) zamietnutý. Dňa 5. mája 1999 podpísali OSN, Portugalsko a Indonézia trojstrannú dohodu, v ktorej by obyvateľstvo mohlo hlasovať o návrhu autonómie v rámci unitárnej Indonézskej republiky. Termín „referendum“ sa nepoužíval, aby si Indonézia zachovala tvár, ale stávka bola vysoká, pretože odmietnutie štatútu „autonómie“ by automaticky znamenalo oddelenie Východného Timoru od Indonézie.

V máji a júni 1999 bol tím OSN poverený prípravou referenda (Podporná misia OSN vo Východnom Timore, UNMISSET) pod vedením Iana Martina svedkom zastrášovania a atentátov zo strany proindonézske milícií. V júli 1999 sa 90 000 ľudí, teda 10 % obyvateľstva, muselo pred útokmi uchýliť do hôr. Mary Robinsonová, vysoká komisárka OSN pre ľudské práva, vyzvala na vyslanie

⁵² REA, JEANNIE. To Resist is to Win: The Autobiography of Xanana Gusmao., 2000 - Free Online Library. In: Thefreelibrary.com [elektronický zdroj] [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.thefreelibrary.com/To+Resist+is+to+Win%3A+The+Autobiography+of+Xanana+Gusmao.-a064453059>.

⁵³ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 14.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

mierových síl OSN. Jej výzva sa stretla s odmietavým postojom generála Wiranta, veliteľa indonézskych ozbrojených síl, ktorý nemienil dovoliť, aby proces riadila OSN. Ian Martin zasa uviedol, že pozorovatelia nepochybujú o tom, že indonézske ozbrojené sily sú zodpovedné za formovanie a vyzbrojovanie prointegračných milícií.⁵⁴

Napriek hrozbám a útokom prišlo 30. augusta 1999 k volebným urnám viac ako 98 % východotimorských voličov. Vzhľadom na rozsah volebnej účasti bol výsledok hlasovania predvídateľný. Od 1. septembra, ešte pred vyhlásením výsledkov, začali milície podporované armádnymi jednotkami systematicky ničiť verejné budovy. OSN 4. septembra 1999 oznámila, že 78,5 % obyvateľov hlasovalo za nezávislosť. Oznámenie o tejto drivej väčšine hlasov vyvolalo prudký nárast násilia. Milície a armáda pokračovali v ničení budov, ako aj archívov, ktoré mohli dokázať ich zneužívanie. Tristotisíc ľudí, teda tretina obyvateľstva, bolo tiež násilne vysídlených na Západný Timor, zatiaľ čo hromadné popravy podnietili státisíce Východotimorčanov k úteku do hôr.⁵⁵

Útoky na civilistov a cirkev boli také brutálne, že americký prezident Bill Clinton 10. septembra 1999 vyhlásil, že „preukázaná spoluúčasť indonézskej armády je neprijateľná“. O dva dni neskôr prezident Jusuf Habibie súhlasil s vyslaním medzinárodných mierových síl INTERFET pod austrálskym velením, ktoré sa 20. septembra vylodili v Dili. Do začiatku októbra 1999 zabezpečili celú krajinu. Za pomoci zbytočne zdĺhavého procesu pod kontrolou OSN sa krajine dostalo nezávislosti v Máji 2002.⁵⁶

1.4. Zhodnotenie konfliktu

Východný Timor je jednou z najväčších ľudských tragédií druhej polovice 20. storočia. Napriek rôznym vyšetrovacím komisiám pravdepodobne nikdy nebudeme

⁵⁴ MARTIN, IAN. Self-Determination in East Timor: The United Nations, the Ballot, and International Intervention. By Ian Martin. International Peace Academy Occasional Paper Series. Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 2001. 171 pp. \$13–95 (paper). In: *The Journal of Asian Studies* [elektronický zdroj]. 2003, vol. 62, no. 1. [cit. 20. 02. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1353331042000286595>

⁵⁵ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 14.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

⁵⁶ Tamtiež

mať k dispozícii konečné údaje, pretože veľa dôkazov bolo zničených. Čísla sú však napriek tomu mimoriadne vysoké. Podľa indonézskych zdrojov si okupácia vyžiadala najmenej 150 000 obetí, z toho 80 000 obetí počas vojenských operácií a 70 000 mŕtvych počas hladomorov v 70. rokoch.⁵⁷ Abílio Osorio Soares (1992 – 1999), ktorého indonézska administratíva vymenovala za guvernéra, zašiel v roku 1994 tak ďaleko, že počet obetí invázie vyčíslil na 200 000. V októbri 2005 správa Komisie pre prijatie, pravdu a zmierenie (CAVR) odhadla možný počet obetí na 183 000 (CAVR, 2010). Mnohé nezávislé zdroje naznačujú, že okupácia mohla mať v rokoch 1975 až 1999 za následok 250 000 obetí.⁵⁸ V každom prípade ide o značné číslo. Vzhľadom na to, že celkový počet obyvateľov Východného Timoru bol v roku 1975 približne 700 000, možno predpokladať, že zahynulo 20 až 30 % obyvateľov z roku 1975.⁵⁹

Komisia pre prijatie, pravdu a zmierenie medzi Indonéziou a Východným Timorom uvádza počet obetí len počas prípravy referenda v roku 1999 na viac ako 1 400.⁶⁰

Okupácia Východného Timoru mala dramatické dôsledky aj pre mnohých mladých Indonézanov, ktorí sa zapojili do vojny vedenej diktatúrou generála Suharta. Podľa interných hodnotení indonézskej armády, ktoré potvrdil FALINTIL, zahynulo 17 000 indonézskych vojakov.⁶¹ Okrem tohto veľmi veľkého zoznamu obetí spôsobil konflikt a obdobie okupácie obrovskú traumu, najmä preto, že Indonézia odmietla uznať rozsah svojej zodpovednosti a že pre riziko odvety východotimorskí predstavitelia radšej prejavili pragmatizmus a stiahli svoju výzvu na zriadenie

⁵⁷ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 14.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

⁵⁸ Tamtiež

⁵⁹ Tamtiež

⁶⁰ DA COSTA, HELDER., „Building East Timor’s Economy: The roles of foreign aid, trade and investment“, Adelaide University, Adelaide. 2000, [elektronický zdroj] [cit. 15.4. 2022] Dostupné na: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwidw7WM2a33AhVww4sKHQRmBuQQFnoECA0QAQ&url=https%3A%2F%2Fdigital.library.adelaide.edu.au%2Fdspace%2Fbitstream%2F2440%2F19891%2F8%2F02whole.pdf&usq=AOvVaw0T6ZXkYHsg7cX12ukDSs6E>

⁶¹ DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 14.01. 2022]. Dostupné na: <https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>

medzinárodného tribunálu podľa vzoru tribunálov zriadených pre bývalú Juhosláviu a Rwandu.

2. Ciele a metodika práce

Hlavným cieľom bakalárskej práce je opísať dopady ozbrojených konfliktov na lokálne ekonomiky Srí Lanky a Východného Timoru v 20. storočí, ktoré sa nachádzajú v Južnej a Juhovýchodnej Ázii, konkrétne Srí Lanka pod Indiou a Východný Timor je priamy sused Indonézie. Pre dosiahnutie hlavného cieľa bakalárskej práce bolo nutné vytýčiť určité ciele. Medzi nimi bolo potrebné predstaviť históriu krajiny a pochopiť podstatu jej hlavných problémov minulosti, ktoré sa z drivej väčšiny prenášajú po stáročia aj do súčasnej doby, kde neustále eskalovali až do vyvršenia otvoreného konfliktu.

Pri plnení primárneho cieľa bakalárskej práce boli vytýčené ciele dosiahnuté využívaním metód ako analýza, syntéza či komparácia. Pre skĺbenie čo najhlbších znalostí a informácií o problematike historického a hospodárskeho vývoja regiónov boli použité informácie z viacerých kníh, učebníc, odborných publikácií, internetových článkov a oficiálnych štatistík svetovej banky, či rôzne iné štatistické úrady venujúce sa problematike ekonomického rozvoja Srí Lanky a Východného Timoru. Kvôli nedostatku relevantných informácií v slovenskom jazyku boli pri tvorbe diplomovej práce využívané aj cudzojazyčné zdroje, najmä v anglickom jazyku.

Prvá kapitola bakalárskej práce sa zaoberá relevantnou históriou Srí Lanky a Východného Timoru pre naše pochopenie diania v súčasnosti, ktoré je nadviazané na etnické rozdiely populácie na daných územiach, zásahy veľmoci a geografické predpoklady. Napriek tomu, že sa naša práca týka 20. storočia, bolo nutné poukázať v oboch prípadoch na históriu pred 20. storočím. Po bližšom opise historických aktov a udalostí ovplyvňujúcich súčasnú ekonomickú úroveň krajín sa ďalej nachádza aj stručne popísané zhodnotenie sledu udalostí.

V druhej kapitole sme sa venovali dôsledkom ozbrojených konfliktov na lokálne ekonomiky, kde je priamo dokázané, že ozbrojené konflikty mali

signifikantný vplyv na súčasné dianie v krajinách a jej ekonomickú situáciu. V tejto kapitole sú často využívané štatistické údaje a porovnania údajov s predchádzajúcimi mierovými rokmi ako napríklad hrubý domáci produkt, priame zahraničné investície alebo rozdelenie a rozvoj ekonomických sektorov rozpočtu. Okrem makroekonomických ukazovateľov sú v práci uvedené aj reparačné plány, ktoré mali za úlohu zminimalizovať dôsledky konfliktov na ekonomickú úroveň.

3. Hospodársky vývoj územia

V nasledujúcej časti bakalárskej práce sa nachádza opis a analýza dopadu ozbrojených konfliktov na lokálne ekonomiky v 20. storočí.

3.1. Ekonomika Srí Lanky v 20. storočí

V porovnaní s inými ázijskými krajinami má Srí Lanka množstvo historických hospodárskych štatistík, najmä od roku 1802, keď sa Cejlón (ako sa krajina nazývala do roku 1972) dostal pod britskú kontrolu. Cejlón sa stal významným producentom poľnohospodárskych vývozných produktov, ako sú káva, čaj a kaučuk. Keď krajina získala v roku 1931 určitý stupeň samosprávy a v roku 1948 nezávislosť, oficiálne agentúry na Cejlóne vytvorili veľké množstvo hospodárskych štatistík primeranej kvality v porovnaní s inými menej rozvinutými krajinami v Ázii.⁶²

Hlavnou témou v hospodárskej historiografii Cejlónu je dlhodobá zraniteľnosť jeho malej ekonomiky (v roku 1930 mala len niečo viac ako 5 miliónov obyvateľov) voči výrazným zmenám v podmienkach obchodu s jeho vývozom komodít. V 20. a 30. rokoch 20. storočia ceny hlavných vývozných komodít na Cejlóne výrazne kolísali, čo spôsobilo, že príjmy a zamestnanosť pracovnej sily v krajine, ako aj verejné financie boli veľmi závislé od výkyvov na svetových trhoch.⁶³

⁶² SALGADO, RANJI. The Ceylon (Sri Lanka) Economy, 1920 to 1938: A National Accounts Study. In: Eh.net [elektronický zdroj] [cit. 17. 04. 2022]. Dostupné na internete: https://eh.net/book_reviews/the-ceylon-sri-lanka-economy-1920-to-1938-a-national-accounts-study/

⁶³ Tamtiež

Poľnohospodárstvo vytváralo v priemere 29 % HDP, čo naznačuje, že štrukturálne zmeny na Cejlóne zrejme pokročili. Priemerné HDP na obyvateľa bolo ekvivalentné 57 USD, pričom v roku 1926 dosiahlo vrchol na úrovni 80 USD a v roku 1932 dosiahlo najvyššiu hodnotu 33 USD, čo je menej ako 10 % HDP na obyvateľa v USA. Pomer vývozu a HDP bol v priemere 34 %, čo svedčí o otvorenej ekonomike závislej od príjmov z vývozu.⁶⁴ Cejlón mal značný prebytok obchodu s komoditami, ktorý do značnej miery podporil vyplácanie ziskov súkromného sektora investorom nachádzajúcim sa v zahraničí. Čisté zahraničné platby predstavovali v priemere 7 % HDP, pričom v roku 1925 dosiahli maximum 12 %. Priemerný pomer verejných výdavkov a HDP bol len 14 % a pomer tvorby hrubého fixného kapitálu a HDP bol len 11 %, čo poukazuje na obmedzenosť úlohy verejnej politiky a investícií pri stimulovaní hospodárskeho rastu.⁶⁵

3.1.1. Vplyv ozbrojeného konfliktu na ekonomiku Srí Lanky

Srí Lanka patrí k výnimočným príkladom zlých ekonomických rozhodnutí, ako napríklad neinvestovanie ziskov späť do rozvoja ziskových sektorov, nerozširovanie štruktúry lokálnej ekonomiky alebo veľmi časté zmeny dlhoročných vývojových agend po počiatkových investíciách, sa v roku 1977 hospodárstvo nachádzalo vo výnimočne nepriaznivej situácii. Spoločnosť aj vláda pochopili, že doterajší zastaralý prístup nemohol fungovať. Pristúpilo sa k radikálnej zmene, ktorá by sa dala charakterizovať ekonomickým liberalizovaním ekonomiky. Toto rozhodnutie bolo nadmerne úspešné, nakoľko nastalo jediné päťročné obdobie od nezávislosti, počas ktorého Srí Lanka zažila priemernú mieru rastu prekračujúcu 6 %.

Hospodársky rast, ktorý prevládal v rokoch 1977 – 1982, sa čoskoro vytratil. Etnický konflikt, ktorý sa začal v roku 1983, bol pre hospodárstvo veľkým

⁶⁴ SNODGRASS, DONALD: Ceylon: An Export Economy in Transition, 1966, Richard D Irwin, Inc, Homewood, 111. [elektronický zdroj] [cit. 17.4. 2022] Dostupné na: https://books.google.sk/books/about/Ceylon.html?id=snW2AAAAIAAJ&redir_esc=y

⁶⁵ GUNewardena, ELAINE. External Trade and the Economic Structure of Ceylon 1900-1955. 1965, Colombo: Central Bank of Ceylon ISBN 574388029

„vnútorným šokom“. Režim mal problémy s ďalšou liberalizáciou hospodárstva v dôsledku politickej a hospodárskej nestability, ktorá bola dôsledkom tohto šoku. Tempo rastu sa od roku 1983 začalo spomaľovať a v rokoch 1983 až 1989 dosahovalo v priemere 3,7 %. Politický režim narušilo mnoho iných faktorov ako etnický konflikt, napríklad južanské povstanie, zlé riadenie politiky a politicko-ekonomické faktory ale etnická vojna k tomu prispela najvýznamnejšie.⁶⁶

Hrubé odhady štatistického oddelenia centrálnej banky ukázali, že 5-percentný rast ekonomiky zvyčajne umožňuje absorbovať približne 60 % ročného prírastku srílanskej pracovnej sily (v posledných rokoch v priemere 140 000). Vzhľadom na skutočnosť, že Srí Lanka nerástla približne 8-percentným tempom, ktoré by umožnilo absorbovať celý ročný prírastok pracovnej sily, nezamestnanosť bola v posledných rokoch opakovaným problémom. Vďaka vysokej úrovni gramotnosti dosiahnutej prostredníctvom sociálneho štátu mali prírastky pracovnej sily vysoké aspirácie na zamestnanie. Neschopnosť zabezpečiť pracovné miesta zodpovedajúce aspiráciám viedla v rokoch 1987 - 1989 k veľkej vzbure mládeže. To následne výrazne zabrzdiло proces rastu na konci 80. rokov

Rok	Ekonomický rast v %	Investície ako % HDP	Domáce úspory ako % HDP
1977	4.2	14.4	18.1
1978	8.2	20.0	15.3
1979	6.3	25.8	13.8
1980	5.8	33.8	11.2
1981	5.8	27.8	11.7
1982	5.1	30.8	11.9
1983	5.0	28.9	13.8

⁶⁶ KELEGAMA, SAMAN. Development in Independent Sri Lanka: What Went Wrong?, 2000, Published By: Economic and Political Weekly [elektronický zdroj] [cit. 16.4. 2022], Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/4409207>

1984	5.1	25.8	19.9
1985	4.3	23.8	11.9
1986	1.5	23.7	12.0
1987	2.7	23.3	12.8
1988	2.3	22.8	12.0
1989	2.3	21.7	12.2
1990	6.2	22.2	14.3
1991	4.6	22.9	12.8
1992	4.3	24.3	15.0
1993	6.9	25.6	16.0

(Zdroj: Vlastné spracovanie autora podľa (KELEGAMA, SAMAN. Development in Independent Sri Lanka: What Went Wrong?, 2000, Published By: Economic and Political Weekly [elektronický zdroj] [cit. 16.4. 2022] [<https://www.jstor.org/stable/4409207>]

Nízky rast v rokoch 1987 až 1989 tiež poukazoval na štrukturálne nedostatky v ekonomike. "Ukázalo sa, že riadenie kľúčových makroekonomických agregátov je síce predpokladom udržateľného rastu, ale samo osebe nie je postačujúcou podmienkou. Bolo potrebné urobiť oveľa viac prostredníctvom poskytnutia vhodného rámca politík, inštitúcií a stimulov v každom zo sektorov."⁶⁷

Druhá vlna liberalizácie v 90. rokoch - ktorá bola umožnená potlačením povstania Jatika Vimukta Peramuna (JVP) koncom roka 1989 a dosiahnutím prímeria s Tigrami oslobodenia tamilského Ílamu (LTTE) začiatkom roka 1990 - urobila určité pokroky, ktoré boli súčasťou nedokončeného programu liberalizácie z 80. rokov, v oblasti obchodu, finančných trhov, komoditných trhov, investičného režimu, reformy verejných podnikov atď. Nové reformy investičného režimu položili základ pre prilákanie väčšieho množstva zahraničných investícií a reformy na finančných trhoch a vo verejných podnikoch uľahčili prilákanie nových portfóliových investícií na akciový trh, ktorý sa aktivizoval začiatkom 90. rokov.

Do roku 1993 dosiahli priame zahraničné investície (1,8 % HDP) a zahraničné portfóliové investície (0,7 % HDP) na Srí Lanke vrchol, čo sa následne odrazilo v miere rastu (6,9 %) dosiahnutej v tomto roku.⁶⁸ Vládi sa podarilo udržať výdavky na obranu pod kontrolou - v rozmedzí 4,5 až 5 % HDP. Súkromný sektor bol v roku 1992 po prvýkrát vyhlásený za "motor rastu" ekonomiky a 90. roky za "desaťročné exportu". Bol stanovený cieľ zdvojnásobiť príjem národa na obyvateľa

Režim veľmi ťažko dosahoval makroekonomickú stabilitu v dôsledku vysokých výdavkov na obranu, zvyšovania miezd, rastúceho dlhového zaťaženia a nápadnej spotreby súvisiacej s obľúbenými projektmi prezidenta. Rastúci autoritársky charakter štátu, občasná eskalácia etnickej vojny, obvinenia z "kamarátskeho kapitalizmu" v rôznych transakciách v súkromnom sektore a korupcia spomalili proces liberalizácie začiatkom roka 1994 - keď sa administratíva začala zaoberať parlamentnými voľbami v tom roku. Nová vláda akceptovala otvorenú ekonomiku, ale zdôraznila, že by mala dostať "ľudskú tvár".

⁶⁷ KELEGAMA, SAMAN. Development in Independent Sri Lanka: What Went Wrong?, 2000, Published By: Economic and Political Weekly [elektronický zdroj] [cit. 16.4. 2022], Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/4409207>

⁶⁸ Tamtiež

Do praxe sa zaviedlo niekoľko politík priaznivých pre súkromný sektor a zefektívni sa existujúce ad hoc stimuly. V období rokov 1995 - 1997 sa vojna vystupňovala na dovedy nevídanú úroveň a výdavky na obranu sa museli výrazne zvýšiť (tabuľka 1). To spolu s problémami v oblasti zamestnanosti, ktoré sa objavili krátko po nástupe novej vlády k moci, a nedostatkami v infraštruktúre v energetickom sektore zabrzdilo proces rastu.

Rok	Percentuálny podiel verejných výdavkov	Percentuálny podiel HDP
1981	3.8	1.2
1982	3.3	1.1
1983	4.4	1.4
1984	5.2	1.6
1985	10.2	3.5
1986	16.4	5.4
1987	17.8	5.8
1988	14.0	4.8
1989	10.7	3.4
1990	14.6	4.5
1991	13.1	4.2
1992	15.4	4.2
1993	14.8	4.2
1994	15.2	4.4
1995	18.1	5.4
1996	21.6	6.0

(Zdroj: Vlastné spracovanie autora podľa KELEGAMA, SAMAN. Development in Independent Sri Lanka: What Went Wrong?, 2000, Published By: Economic and Political Weekly [elektronický zdroj] [cit. 16.4. 2022] [<https://www.jstor.org/stable/4409207>])

Srí Lanka dosiahla počas dvoch desaťročí liberalizácie (1977-1997) priemernú mieru rastu 5 %. Tento rast prispel k diverzifikácii výrobnjej štruktúry. Podiel poľnohospodárstva na vývoze sa znížil zo 79,3 % v roku 1977 na 42,4 % v roku 1987 a 22,8 % v roku 1997, zatiaľ čo podiel priemyselného vývozu sa zvýšil zo 14,2 % v roku 1977 na 48,6 % v roku 1987 a 74,0 % v roku 1997. Zvýšenie podielu priemyselného vývozu však bolo spôsobené najmä rastom podielu vývozu textilu a odevov na celkovom vývoze - z 2,1 % v roku 1977 na 30,2 % v roku 1987 a 49 % v roku 1997.⁶⁹

Diverzifikácia výrobnjej štruktúry založená na vývoze sa prejavila aj v členení HDP. Zatiaľ čo podiel poľnohospodárstva na HDP. klesol z 29,1 % v roku 1977 na 23,6 % v roku 1987 a 18 % v roku 1997, podiel priemyslu sa zvýšil z 15,5 % v roku 1977 na 16,2 % v roku 1987 a 22 % v roku 1997. V roku 1995 priemyselný sektor predbehol poľnohospodársky sektor z hľadiska podielu na HDP.⁷⁰

3.1.2. Prekážky ekonomického rastu

Podrobnejší pohľad na niektoré z vyššie uvedených rozsiahlych oblastí môže objasniť, čo sa stalo. Vojna na severovýchode krajiny: Neistota, ktorú vyvolala etnická vojna, bola hlavnou brzdou zahraničných investícií. Niektoré príklady by mohli poslúžiť na poukázanie na premárnené príležitosti. Dve veľké nadnárodné spoločnosti v oblasti elektroniky - Motorola a Harris Corporation - dokončili plány na zriadenie závodov v zóne spracovania vývozu na Srí Lanke pred zmenou politickej klímy v roku 1983. Spoločnosť Harris Corporation dokonca začala stavať závod s počiatočnou kapacitou 1 850 zamestnancov. Obe tieto spoločnosti sa po

⁶⁹ KELEGAMA, SAMAN. Development in Independent Sri Lanka: What Went Wrong?, 2000, Published By: Economic and Political Weekly [elektronický zdroj] [cit. 16.4. 2022], Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/4409207>

⁷⁰ Tamtiež

etnických nepokojoch v roku 1983 z krajiny stiahli. Spoločnosť Harris Corporation opúšťa napoly postavený závod. Okrem týchto spoločností sa začiatkom 80. rokov 20. storočia pripravovali na investovanie na Srí Lanke spoločnosti Marubeni, Sony, Sanyo, Bank of Tokyo a Chase Manhattan Bank. Všetky sa po roku 1983 rozhodli nepokračovať.

Srí Lanka prišla o veľkú príležitosť urobiť veľký skok vpred: ak by sa tieto investície zrealizovali, vyslali by silný signál ďalším veľkým nadnárodným spoločnostiam, aby na Srí Lanke začali priemyselnú činnosť.⁷¹ V polovici 80. rokov, po zhodnotení jenu, sa japonský prebytok investoval a recykloval v krajinách juhovýchodnej Ázie, ako sú Malajzia, Thajsko a Filipíny. Srí Lanka mohla mať šancu prilákať časť týchto prostriedkov, nebyť krízy v roku 1983 a udalostí, ktoré nasledovali. Etnický konflikt tiež pôsobil ako prekážka prilákania väčšieho počtu turistov na Srí Lanku (tretí najväčší devízový príjem krajiny po exporte odevov a remitenciách). Turistický priemysel na Srí Lanke, ktorý začal rásť začiatkom 70. rokov, dosiahol vrchol tesne pred etnickými nepokojmi v roku 1983.

Srí Lanka je pravdepodobne jedinou krajinou na svete, ktorá ponúka mimoriadnu biodiverzitu morských pláží, hôr a divokej prírody, nehovoriac o starobylých mestách, v krátkej cestovnej vzdialenosti. Mnohí turisti si túto jedinečnosť veľmi cenia. Bohužiaľ, krajina to nedokázala využiť kvôli prebiehajúcemu konfliktu. Srí Lanku v počte turistov ročne predbehol začiatkom 90. rokov minulého storočia neskorý začiatočník cestovného ruchu, napríklad Maurícius, ktorý má menšiu biodiverzitu. Ročný počet turistov na Mauríciu v 90. rokoch 20. storočia bol 450 000 v porovnaní so srílanským priemerom 380 000.⁷²

3.1.3. Ekonomické zhodnotenie občianskej vojny

Srí Lanka zaznamenala v období rokov 1978 - 1996 obrovské rozpočtové deficity. V rokoch 1978 až 1983 boli deficity dôsledkom masívneho programu

⁷¹ ATHUKORALA, PREMA., 'Foreign Direct Investment and Manufacturing for Export in a New Exporting Country: The Case of Sri Lanka', 1995, The World Economy, Vol 18, No 4. [elektronický zdroj] [cit. 16.4. 2022] Dostupné na: https://econpapers.repec.org/article/blaworld/v_3a18_3ay_3a1995_3ai_3a4_3ap_3a543-564.htm

⁷² Tamtiež

verejných investícií zameraného na urýchlený program Mahaweli. Vláda zastávala názor, že deficity sa znížia, keď sa v polovici 80. rokov dokončia projekty v rámci tohto programu a že prostredie pre investície súkromného sektora sa stane priaznivejším. Tento cieľ sa však nepodarilo dosiahnuť v dôsledku rastúcich výdavkov na obranu od polovice 80. rokov a v období rokov 1985 - 1996 boli rozpočtové deficity v priemere vyššie ako 10 % HDP.

Z tabuľky 1 vyplýva, že výdavky na obranu, ktoré v roku 1982 predstavovali 1,1 % HDP, sa v roku 1988 zvýšili na 4,8 % a v roku 1996 na 6 %. Tento nárast výdavkov na obranu bol výsledkom zintenzívnenia nábora do ozbrojených síl, ktorých početný stav sa v rokoch 1986 až 1996 zvýšil viac ako štvornásobne, a nákupu sofistikovanej obrannej techniky.⁷³

Prechod od ekonomiky orientovanej na blahobyt k ekonomike orientovanej na investície v čase vojny sa tak ukázal ako prechod od "blahobytu k vojne". V 90. rokoch sa rozpočtové deficity stále pohybovali nad úrovňou 7,5 % HDP. V niektorých rokoch mala vláda problém vytvoriť prebytok dokonca aj na bežnom účte. Hlavnú ťarchu znižovania výdavkov v 90. rokoch niesla zložka kapitálových výdavkov. Inflácia sa v rokoch 1978 - 96 s výnimkou rokov 1985, 1986, 1987, 1994 a 1995 udržiavala na dvojciferej úrovni, čo vytváralo určitý stupeň makroekonomickej nestability. Inflácia bola dôsledkom vysokých bankových pôžičiek na začiatku 80. rokov a vysokých nebankových pôžičiek v 90. rokoch.

Časť súkromného sektora, ktorá v rokoch 1960 - 1977 v podstate sledovala zisky na domácom trhu, nahromadila dodatočný kapitál prostredníctvom stavebného boomu spojeného s projektom Mahaweli a v polovici 80. rokov sa mohla pustiť do riskantnejších, na vývoz orientovaných podnikov. Neistota spôsobená politickou a makroekonomickou nestabilitou koncom 80. rokov však prinútila súkromný sektor pôsobiť na okraji a pozerat' sa len približne tri roky dopredu.

Problémy s pracovnými silami a eskalácia vojny v rokoch 1995 - 1996 tiež brzdili súkromný sektor, hoci niektoré nepriaznivé účinky týchto problémov boli

⁷³ ATHUKORALA, PREMA., 'Foreign Direct Investment and Manufacturing for Export in a New Exporting Country: The Case of Sri Lanka', 1995, The World Economy, Vol 18, No 4. [elektronický zdroj] [cit. 16.4. 2022] Dostupné na: https://econpapers.repec.org/article/blaworlde/v_3a18_3ay_3a1995_3ai_3a4_3ap_3a543-564.htm

kompenzované novými stimulmi, ktoré ponúkali rozpočty na roky 1995 a 1996. Nízke investície Domáce úspory: Východoázijské krajiny s vysokou výkonnosťou v roku 1990 celkovo investovali 35 % svojho HDP a ušetrili 37 %. Ako skupina boli teda čistými vývozcami kapitálu. V roku 1990 investície Srí Lanky vo výške 22 % HDP stále stagnovali na úrovni o niečo vyššej, ako bola úroveň investícií východnej Ázie v roku 1965, zatiaľ čo úspory nepresahovali 17 % HDP - čo východná Ázia dosiahla v roku 1965. Nízky rast vysvetľuje nízke úspory a tie zasa nízke investície. Toto vysvetlenie však nevypovedá o celom príbehu. Na zníženie úrovne investícií na Srí Lanke pôsobilo niekoľko faktorov. Ako už bolo uvedené, makroekonomická nestabilita a neistota pôsobili proti vytváraniu priaznivého prostredia pre investície. Od druhej vlny liberalizácie, ktorá sa začala v roku 1990, sa hospodárska aktivita súkromného sektora výrazne zvýšila.⁷⁴

Domáce úspory sa v posledných dvoch desaťročiach pohybovali v rozmedzí 11 až 17 % HDP. Jedným zo zjavných faktorov, ktoré prispievajú k nízkym úsporám, sú verejné úspory. Spotreba na Srí Lanke zostala v 50. rokoch 20. storočia na veľmi vysokej úrovni, čo pripisuje exportnému boomu na začiatku 50. rokov, dotáciám na potraviny, špekulatívnemu nákupu tovaru vyrobeného v zahraničí tými, ktorí videli známky blížiacej sa kontroly dovozu, a daňovej štruktúre, ktorá odrádzala od úspor podnikov.⁷⁵

Athukoraland Jayasuriya napríklad ukázal, že zahraničné úspory vytlačili domáce úspory, a to tak celkové, ako aj súkromné.⁷⁶ To mohlo platiť najmä pre obdobie po roku 1977. Radlet, Sachs a Lee ukázali, že výskyt politickej nestability má negatívny vplyv na domáce úspory. Dokonca ani po liberalizácii sa neobjavili žiadne náznaky výrazného prechodu od spotreby k úsporám. Srílančania majú tendenciu byť veľkými spotrebiteľmi. Pokiaľ ide o spotrebu alkoholu, krajina sa

⁷⁴ ATHUKORALA, PREMA., 'Foreign Direct Investment and Manufacturing for Export in a New Exporting Country: The Case of Sri Lanka', 1995, *The World Economy*, Vol 18, No 4. [elektronický zdroj] [cit. 16.4. 2022] Dostupné na:

https://econpapers.repec.org/article/blaworlde/v_3a18_3ay_3a1995_3ai_3a4_3ap_3a543-564.htm

⁷⁵ SNODGRASS, DONALD: *Ceylon: An Export Economy in Transition*, 1966, Richard D Irwin, Inc, Homewood, 111. [elektronický zdroj] [cit. 17.4. 2022] Dostupné na:

https://books.google.sk/books/about/Ceylon.html?id=snW2AAAAIAAJ&redir_esc=y

⁷⁶ ATHUKORALA, PREMA and JAYASURIYA, SISIRA. 'Macroeconomic Policies, Crises and Growth in Sri Lanka, 1969-90', 1994, World Bank, Washington, DC. [elektronický zdroj] [cit. 17.4. 2022] Dostupné na: <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/0-8213-2297-4>

celosvetovo umiestňuje na popredných miestach. V roku 1997 jeden z popredných ministrov v parlamente vyhlásil, že Srílancania majú vo zvyku sa prejedat'.⁷⁷

V období rokov 1965 - 70 Svetová banka navrhla na Srí Lanke program troch hlavných diaľnic. Všetky tieto mega projekty však zostali veľkolepými myšlienkami obmedzenými na papier. Srílanské vlády si jednoducho neuvedomovali dôležitosť infraštruktúry. Riadili sa krátkodobými želaniami ľudí, ktorí sa pozerali na najbližšie parlamentné voľby. Z extrémneho naskoku, ktorí mali v porovnaní s okolitými krajinami vo všetkých odvetviach sa neschopnosťou, korupciou a najmä politickou situáciou sa Srí Lanke ako krajine s najväčším potenciálom v Južnej Ázii nepodarilo doručiť výsledky.⁷⁸

3.2. Východný Timor

Po vyhlásení nezávislosti čakali Východný Timor nepriaznivé časy. Okamžite po Vylodení indonézskeho výsadkárov, nová dočasná vláda zistila, že zásoby potravín v mestách na málo rozvinutom a tradične chudobnom území sa mňajú a vyhladky na ďalšiu úrodu sú zlé, keďže poľnohospodári odišli bojovať alebo hľadali útočisko. Vývoz kávy a ročná dotácia z Portugalska vo výške 5 miliónov USD sa zastavili, čím Východný Timor zostal bez zdrojov zahraničnej meny. Tisíce utečencov z oblastí bojov boli naďalej odkázané na indonézske nůdzovú starostlivosť. Na oboch stranách hranice prebiehalo humanitárne úsilie medzinárodných agentúr a súkromných organizácií susedných krajín, najmä Austrálie, v rozsahu, ktorý dovoľovala neistá vojenská situácia. Ich plány na hospodársky rozvoj spočívali v otvorení územia pomoci a investíciám, najmä z

⁷⁷ KELEGAMA, SAMAN. *Development under stress*. London: SAGE, 2007.,. 356s. ISBN 9780761935360

⁷⁸ DA COSTA, HELDER., „Building East Timor’s Economy: The roles of foreign aid, trade and investment“, Adelaide University, Adelaide. 2000, [elektronický zdroj] [cit. 15.4. 2022] Dostupné na:
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwidw7WM2a33AhVww4sKHQRmBuQQFnoECA0QAQ&url=https%3A%2F%2Fdigital.library.adelaide.edu.au%2Fdspace%2Fbitstream%2F2440%2F19891%2F8%2F02whole.pdf&usg=AOvVaw0T6ZXkYHsg7cX12ukDSs6E>

Japonska a Austrálie, no ideálny scenár pre Východný Timor je, že by sa mal vyhnúť prílišnej závislosti od zahraničných investícií.

Zahraničná politika mala byť neutrálna a neangažovaná, pričom osobitná pozornosť sa mala venovať Združeniu národov juhovýchodnej Ázie (ASEAN), v ktorom sa Východný Timor mal usilovať o členstvo, a portugalsky hovoriacim krajinám, ku ktorým sa mal Východný Timor pripojiť v rámci dohody o spoločenstve národov na vzájomnú podporu a kultúrnu výmenu. Vedúci predstavitelia Fretilinu považovali za možné zdroje podpory Austráliu a Nový Zéland a stotožnili sa aj s malými novými krajinami južného Tichomoria, ako sú Fidži a Papua-Nová Guinea. Neplánovali nadväzovať kontakty so Spojenými štátmi alebo Japonskom, pretože by mohli ovládnuť malé timorské hospodárstvo, a vyhýbali sa vzťahom so Sovietskym zväzom a Čínskou ľudovou republikou, aby nevzbudili obavy Indonézie z komunistického predmostia na súostroví.⁷⁹

3.2.1. Vojnová Ekonomika

Predstava, že rozvrátené hospodárstvo Východného Timoru po občianskej vojne v roku 1975 a v nasledujúcich rokoch viedlo novú indonézsku vládu vo Východnom Timore k zavedeniu hospodárskej politiky v štyroch rôznych fázach. O vplyve vojny v rokoch 1975 až 1980 na miestnu ekonomiku sa toho skúmalo menej, vzhľadom na primárne zameranie ohľadom politického vplyvu Indonézie. Mnohé infraštruktúry, ako napríklad budovy, cesty a trhy postavené v rokoch 1975 a 1980, boli po vojne zničené. Poľnohospodárska výroba, obchod, živnosti a iné hospodárske činnosti sa v rokoch 1976 - 1979 prakticky zastavili. Jedným z vážnych dôsledkov tohto poklesu bol veľký hladomor v rokoch 1977 až 1980, ktorý spolu so strelbou

⁷⁹ DA COSTA, HELDER., „Building East Timor’s Economy: The roles of foreign aid, trade and investment“, Adelaide University, Adelaide. 2000, [elektronický zdroj] [cit. 15.4. 2022] Dostupné na:
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwidw7WM2a33AhVww4sKHQRmBuQQFnoECA0QAQ&url=https%3A%2F%2Fdigital.library.adelaide.edu.au%2Fdspace%2Fbitstream%2F2440%2F19891%2F8%2F02whole.pdf&usg=AOvVaw0T6ZXkYHsg7cX12ukDSs6E>

spôsobil, že zomrelo viac ako 100 000 ľudí.⁸⁰ To sa nepočíta so státisícmi zabitých hospodárskych zvierat počas tohto obdobia.

A) Rehabilitácia (1976 - 1977) zahŕňala masívnu indoktrináciu a bezpečnostné operácie.

B) Konsolidácia (1977 - 78) tisíce Východotimorčanov boli vysídlené a presídlené do určených oblastí, v dôsledku čoho prudko poklesla rastlinná výroba a chov dobytka.

C) Stabilizácia (1978-79), krehká situácia zostala zjavne zatienená vojenskými operáciami, rozsiahlym hladomorom a nákazlivými chorobami.

d) Krátkodobý rozvoj (1979 - 1984), vybudovala sa nová infraštruktúra, ako sú školy, cesty, nemocnice.

Tvárou v tvár túžbe získať srdcia a mysle Východotimorčanov začala indonézska vláda v rokoch 1976 až 1996 nalievať do Východného Timoru približne 2,5 miliardy dolárov na realizáciu rozvojového procesu.⁸¹ V tomto období sa kampaň za integráciu upevnila v súvislosti s rastúcim medzinárodným tlakom na dodržiavanie situácie v oblasti ľudských práv vo Východnom Timore. Začiatkom 80. rokov indonézska vláda jasne vyjadrila svoj zámer zintenzívniť rozvojový proces prostredníctvom národne plánovaného rozvoja Východného Timoru, ktorý sa realizoval v iných provinciách.

3.2.2. Obdobie rozvoja

⁸⁰ DUNN, JAMES, TIMOR, MILTON. Qld.: Jacaranda, 1983, John Wiley & Sons Inc, 1983, 400s. ISBN 0701617152

⁸¹ MOORE, SAMUEL. The Indonesian Military's Last Years in East Timor: An Analysis of Its Secret Documents. In: Indonesia [elektronický zdroj]. 2001, vol. 72. [cit. 08. 04. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/3351480>

Odvtedy mal Východný Timor tri päťročné rozvojové plány (známe ako REPELITA), ktoré sa začali v rokoch 1984, 1989 a 1994 a na ktoré Východný Timor reagoval pomerne dobre. Hospodársky rozvoj Východného Timoru bol založený na politicko-ekonomickom uvažovaní s cieľom podporiť hospodársky rast prostredníctvom pridelenia osobitného transferu s cieľom získať si srdcia a mysle Timorčanov. Štvrtá päťročnica rozvoja (REPELITA IV), ktorá sa začala v roku 1984, mala za cieľ obmedziť politiky, ktoré zaostávali za ostatnými provinciami v celej Indonézii. Ciele boli stanovené s cieľom podporiť životnú úroveň a blahobyt obyvateľstva. Prioritami vo Východnom Timore bolo päť dominantných sektorov, a to poľnohospodárstvo, komunikácie, vzdelávanie, zdravotníctvo a vládny aparát. Indonézska strana sa zaoberala bezpečnostným aspektom.

Po neúspechu prvého plánu sa ciele stanovili veľmi opatrne. Budúcnosť vtedy vyzerala pochmúrne a očakávalo sa, že nezamestnanosť, ktorá bola v roku 1984 alarmujúco vysoká, zostane na veľmi vysokej úrovni. Piaty plán rozvoja Východného Timoru (REPELITA V) sa vzťahoval na obdobie rokov 1989 - 1994. Vo všeobecnosti mal tento plán rovnaké ciele ako predchádzajúce dva. Prvýkrát sa však podporoval podnikateľský sektor. Bolo to spôsobené tým, že v decembri 1989 sa po 14 rokoch okupácie začala uplatňovať politika otvorenia Východného Timoru vonkajšiemu svetu. Dlhšie časové rozpätie plánu - ciele boli zamerané na dlhodobý národný rozvoj na nasledujúcich 25 rokov - bolo odôvodnené tým, že domáce podmienky, ktoré v tom čase prevládali, boli relatívne stabilné, a preto boli dlhodobé prognózy realizovateľné.

K päťročnému rozvojovému plánu sa uvádza niekoľko pripomienok. S výnimkou odvetví poľnohospodárstva a vzdelávania však hospodárstvo stále brzdila politika spomaľovania rastu, ktorá vo všeobecnosti podporovala neefektívnosť. Ciele plánu boli do veľkej miery ovplyvnené tým, čo sa stalo v polovici 80. rokov. Obsahoval pomerne pochmúrne prognózy rastu Východného Timoru v primárnych sektoroch a kládol hlavný dôraz na vytváranie pracovných miest prostredníctvom infraštruktúrnych projektov.⁸²

⁸² DA COSTA, HELDER. Building East Timor's economy. Adelaide: Adelaide University, 2000, [elektronický zdroj] [cit. 10.4. 2022] Dostupné na: <https://digital.library.adelaide.edu.au/dspace/bitstream/2440/19891/8/02whole.pdf>

3.2.3. Rozdelenie HDP počas vojnového obdobia

Ekonomika Východného Timoru sa podobá ekonomikám väčšiny malých ostrovov, ktoré získali nezávislosť od koloniálnej nadvlády. Vládny transfer do moderného sektora sa sústredil na mestské obyvateľstvo s vysokými príjmami, zatiaľ čo vidiecke hospodárstvo charakterizuje nízky rast. Reálna miera rastu HDP v rokoch 1983 až 1992 bola 8,6 % ročne a v priebehu troch rokov 1994 až 1996 to bolo 10,1 %.⁸³ Napriek výrazným úspechom v primárnych sektoroch a stavebníctve v rámci Východného Timoru v týchto rokoch sa potreby trhovej spotreby uspokojovali prevažne dovozom z ostatných vonkajších ostrovov. Všetky hospodárske aktivity boli do značnej miery závislé od transferov centrálnej vlády a profitovalo z nich predovšetkým mestské obyvateľstvo.

Sektor	Rast (1983-92) HDP v %	Rast (1994-1996) HDP v %
Komunálne služby	17.8	19.1
Služby	14.6	15.1
Výroba	14.2	15
Stavebníctvo	13.5	12.1
Doprava a komunikácie	13.3	-
Ťažba a dobývanie	13.2	11
Obchod	11.8	13.8
Štátna správa a obrana	7.8	11.6
Poľnohospodárstvo	6.3	2.7

⁸³ DA COSTA, HELDER. Building East Timor's economy. Adelaide: Adelaide University, 2000, [elektronický zdroj] [cit. 10.4. 2022] Dostupné na: <https://digital.library.adelaide.edu.au/dspace/bitstream/2440/19891/8/02whole.pdf>

Prenájmy & Renta	3.4	-
Bankovníctvo	1.2	13.8
HDP	8.6	10.1

Zdroj: (Vlastné spracovanie autora podľa Helder Da Costa (2000): „Building East Timor’s Economy: The roles of foreign aid, trade and investment“, Adelaide University, Adelaide.)

Odhaduje sa, že reálny HDP v roku 1999 klesol o takmer 40 % v dôsledku deštrukcie v roku 1999, ktorá postihla všetky výrobné odvetvia. Predpokladá sa, že v rokoch 2001-2 bude reálny HDP rásť minimálne o 15 % ročne na čele s poľnohospodárstvom, obchodom, základnými službami a stavebníctvom. S uvoľnením obmedzení ponuky a rozšírením používania amerického dolára sa cenová inflácia vo Východnom Timore začala približovať k cenám jeho hlavných obchodných partnerov.⁸⁴

3.3. Výsledná komparácia ekonomiky Východného Timoru a Srí Lanky

Nová existenčná výzva Východného Timoru sa začala Indonézskym začlenením do krajiny, po Portugalskej demisii územia v roku 1975. Indonézia začala intenzívnu resocializáciu a presídľovanie Východotimorčanov. Tieto kampane sa prakticky uskutočňovali v atmosfére politickej nestability a vojenského zastrašovania. Napriek extrémnym okolnostiam predstavoval rozvoj prakticky samozásobiteľského hospodárstva Východného Timoru pre indonézsku vládu obrovskú výzvu prostredníctvom jej programu REPELITA, ktorý sa rozhodol klásť dôraz na poľnohospodárstvo, malý priemysel, infraštruktúru a ľudské zdroje. Hoci

⁸⁴ DA COSTA, HELDER. Building East Timor's economy. Adelaide: Adelaide University, 2000, [elektronický zdroj] [cit. 10.4. 2022] Dostupné na: <https://digital.library.adelaide.edu.au/dspace/bitstream/2440/19891/8/02whole.pdf>

počiatočná hospodárska odozva na program bola priaznivá, pretrvávajúca politická nestabilita a oneskorená implementácia kľúčových štrukturálnych prvkov rozvoja viedli k všeobecne neuspokojivým výsledkom rastu indonézskej inkorporácie.

Napriek sklamaniu programu REPELITA, zažila ekonomika Východného Timoru vysoký hospodársky rast v porovnaní so všetkými obdobiami od roku 1980. Hospodársky rozvoj v tomto období však prebiehal v atmosfére politickej nestability a neistoty. Veľká časť literatúry sa však zameriava na politický status Východného Timoru, a hospodárskemu vývoju sa doteraz venovalo len veľmi málo pozornosti. Z tohto dôvodu neexistujú makroekonomické ukazovatele z danej éry, ktoré by sa dali v našej práci porovnať so Srí Lankou.

Srí Lanka mala konkurenčnú výhodu oproti väčšine rozvojových krajín, keď bolo jej hospodárstvo v roku 1977 liberalizované. Mohla sa stať regionálnym centrom v oblasti lodnej dopravy, finančných služieb, cestovného ruchu atď. Keďže liberalizácia Srí Lanky bola v rokoch 1983 - 1988 takmer zastavená, nováčikovia v liberalizácii túto krajinu dobehli a znížili jej šance stať sa centrom. V juhoázijskom regióne Bangladéš liberalizoval svoje hospodárstvo v roku 1987, Pakistan v roku 1988 a India v roku 1991. Začiatkom 90. rokov stratila Srí Lanka náskok, ktorý mala, keďže tieto krajiny sa rýchlo liberalizovali a súťažili o prilákanie priamych zahraničných investícií a tiež súťažili v koncepcii centra. Srílanský príbeh je teda tiež príbehom premárnených príležitostí. Pri návšteve Srí Lanky v roku 1979 vtedajší predseda vlády Singapuru vyjadril názor, že Srí Lanka by mohla do roku 1990 predbehnúť úroveň rozvoja, ktorú dosiahol Singapur do roku 1979, ak by vyriešila etnickú krízu (ako uviedol Ronnie De Mel v rozhovore, ktorý odvysielala Srí Lanka Rupavahini 1. novembra 1997). Žiaľ, v nasledujúcich rokoch sa v tomto smere nedosiahol žiadny výrazný pokrok. Výsledkom bolo, že príjem na obyvateľa Srí Lanky v roku 1995 bol okolo 700 dolárov - veľmi ďaleko za príjmom na obyvateľa Singapuru vo výške 3 830 dolárov v roku 1979, a ako sa uvádza v časti I, ďaleko pod príjmom na obyvateľa v roku 1995 v Južnej Kórei, Malajzii, Thajsku a Indonézii.

Napriek nepriaznivému vývinu Srí Lanky, je jej ekonomika diametrálne odlišná a rozvinutejšia v porovnaní s Východným Timorom vo všetkých makroekonomických ukazovateľoch v súčasnosti a taktiež aj na konci 20. storočia.

V roku 2000 predstavovalo HDP Východného Timoru približne 367 miliónov amerických dolárov a v roku 2020 sa hodnota zvýšila na vyše 1,8 miliardy dolárov. V prepočte na obyvateľa je rok 2000 na úrovni okolo 415 dolárov a rok 2020 na 1380 dolároch. Srí Lanka sa v roku 2000 nachádzala na približne 16,3 miliardách a v roku 2020 na vyše 80 miliardách amerických dolárov. V prepočte na obyvateľa sa v roku 2000 nachádzame na 869 dolároch a v roku 2020 na 3682 dolároch.⁸⁵

4. Záver

Územie Srí Lanky a Východného Timoru sa radia medzi malé prímorské regióny, ktoré nikdy neboli legitímnou súčasťou veľkého územia, ale boli ovládané veľkými celkami a obe prešli v 20. storočí konfliktmi, ktoré mali signifikantný podiel na ich súčasnú ekonomickú a politickú situáciu. Pôvodní obyvatelia boli od prvotných zmienok svojej existencie obeťou násilného zdieľania a vykorisťovania silnejšími mocnosťami aj napriek tomu, že nikdy nepatrili k vysoko atraktívnym územiám z hľadiska nerastného bohatstva či ekonomickej vyspelosti. Vďaka extrémnej túžbe po nezávislosti a bojovej húževnatosti obyvateľov za celú ich históriu kolonializmu, ozbrojených konfliktov, sérii porážok, zotročenia a masívneho vyľudňovania sa im podarilo zachovať svoju etnicitu a prežiť do súčasnej doby.

Pri skúmaní podstaty etnických konfliktov týchto krajín je potrebné porozumieť ich historickému postaveniu a minulosti, na ktorú nadväzujú konflikty v 20. storočí, ktoré sa týkajú najmä etnicity a postavenia v krajine. Čím viac rozdielov je medzi dvoma etnicitami, ktoré sú nútené spolunažívať na jednotnom území, tým sa zvyšuje riziko vzniku etnického konfliktu. Výborným kandidátom na dokázanie tejto teórie je Srí Lanka, ktorá celé stáročia trpela rozbrojmi medzi Sinhálcami a Tamilmi. Ohľadom ich rozdielnosti boli veľmi dobre informované zahraničné mocnosti, ktoré naplno využívali nenávisť vo svoj prospech. Naopak

⁸⁵ WDI - Home. In: *Datatopics.worldbank.org*, 2022 [elektronický zdroj] [cit. 13. 04. 2022]. Dostupné na internete: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>

Východný Timor pôsobí ako krajina, ktorej hlavným problémom veľmi nízka úroveň technickej vybavenosti a vysoká rivalita medzi domácimi kmeňmi, ktoré za nízku cenu boli ochotné bojovať v mene zahraničných mocností.

V dôsledku môjho prínosu práce, ktorý je komparácia dopadu konfliktov na lokálne ekonomiky môžem zhodnotiť, že Srí Lanka mala jednoznačne väčšie množstvo príležitostí, zdrojov, pomoci a lepšie predpoklady na to stať sa lepším miestom na život ako Východný Timor, ktorého rozvoj nebol nikdy tak podporovaný či už politicky alebo finančne. Naša téma sa ale primárne zameriava na 20. storočie, kde sa následne konflikt čiastočne presunul do 21. storočia. Obe krajiny majú pred sebou nespočetné množstvo výziev, ako je napríklad nerozvinutá infraštruktúra, heterogénna štruktúra ekonomiky alebo etnické rozdielnosti populácie, ktoré musia prekonať aby sa mohli zaradiť medzi lídrov svojich regiónov, no v prípade Srí Lanky sa dá polemizovať o uskutočniteľnosti, využití plného potenciálu krajiny a skutočné zaradenie sa medzi významných hráčov v ich regióne. V prípade Východného Timoru je táto idea čo i len veľmi ťažko predstaviteľná na papieri a nepredpokladáme, že sa im niekedy zlepši politická a ekonomická situácia.

Bibliografia

Knižné zdroje:

1. BELL, ANDREW, . Etnické čistky. Praha: Práh, 2003., 328s., ISBN 80-7252-070-9
2. DUNN, JAMES. Timor. Milton, Qld.: Jacaranda, 1983, John Wiley & Sons Inc, 1983, s. 400 ISBN 0701617152
3. DURAND, FRÉDÉRIC., East Timor, a Country at the Crossroads of Asia and the Pacific, a Geohistorical Atlas, Preface by José Ramos Horta, IRASEC-Silkworm-Books, Bagkok/Chiang-Mai. 2006. s. 401 ISBN 978-974-9575-98-7
4. Filipský, Jan (2003): Šrí Lanka (Cejlón). In: Filipský, Jan et al.: Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky. Praha: Lidové noviny, s. 313-321.) ISBN 80-7106-657-5
5. GUNewardena, E. External Trade and the Economic Structure of Ceylon 1900-1955. 1965, s. 256 Colombo: Central Bank of Ceylon ISBN 574388029
6. HILL, HELEN. Stirrings of nationalism in East Timor. Otford, NSW: Otford Press, 2002, ., M.A. Clayton-Australia: Monash University. s. 322 ISBN 1223448737 Dostupné na:
<https://cat2.lib.unimelb.edu.au/search/c?SEARCH=322.409598%20HILL>
7. KELEGAMA, SAMAN. Development under stress. London: SAGE, 2007., s. 356, ISBN 9780761935360
8. LENNOX, ROWENA. Fighting spirit of East Timor. London: Zed, 2001, s. 240. ISBN 9781864030891
9. PEEBLES, PATRICK. The history of Sri Lanka. Westport (Conn.): Greenwood Press, 2006, 247s.,. ISBN 0313332053
10. Snodgrass, DONALD (1966) Ceylon: An Export Economy in Transition. Homewood: Irwin. S. 89 ISBN 581768607

Elektronické zdroje:

11. ARUMUGAM, SANMUGAM. Water resources of Ceylon. Colombo: Water Resources Board, 1969., [elektronický zdroj] [cit.13.10. 2021]
Dostupné na: <https://noolaham.net/project/35/3488/3488.pdf>

12. ATHUKORALA, P., 'Foreign Direct Investment and Manufacturing for Export in a New Exporting Country: The Case of Sri Lanka', 1995, *The World Economy*, Vol 18, No 4. [elektronický zdroj] [cit. 16.4. 2022] Dostupné na:
https://econpapers.repec.org/article/blaworlde/v_3a18_3ay_3a1995_3ai_3a4_3ap_3a543-564.htm
13. ATHUKORALA, P and JAYASURIYA, SISIRA. 'Macroeconomic Policies, Crises and Growth in Sri Lanka, 1969-90', 1994, World Bank, Washington, DC. [elektronický zdroj] [cit. 17.4. 2022] Dostupné na:
<https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/0-8213-2297-4>
14. BBC NEWS | World | South Asia | Full text: Tamil Tiger proposals. In: [News.bbc.co.uk](http://news.bbc.co.uk) [elektronický zdroj] [cit. 12. 10. 2021]. Dostupné na internete: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/3232913.stm.
15. CLARK, ROGER. *Timor: A People Betrayed*, by James Dunn. Milton, Queensland, Australia. The Jacaranda Press Jacaranda Wiley, Ltd.), 1983. Pp. 402. In: *International Journal of Legal Information* [elektronický zdroj]. 1984, vol. 12, no. 1-2. [cit. 14. 01. 2022]. Dostupné na internete:
<https://www.cambridge.org/core/journals/international-journal-of-legal-information/article/abs/timor-a-people-betrayed-by-james-dunn-milton-queensland-australia-the-jacaranda-press-jacaranda-wiley-ltd-1983-pp-402/70C9222415EB5DA831A3DD134394D9E8>
16. DA COSTA, H., „Building East Timor’s Economy: The roles of foreign aid, trade and investment“, Adelaide University, Adelaide. 2000, [elektronický zdroj] [cit. 15.4. 2022] Dostupné na:
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwidw7WM2a33AhVww4sKHQRmBuQQFnoECA0QAQ&url=https%3A%2F%2Fdigital.library.adelaide.edu.au%2Fspace%2Fbitstream%2F2440%2F19891%2F8%2F02whole.pdf&usq=AOvVaw0T6ZXkYHSg7cX12ukDSs6E>
17. DEVOTTA, NEIL. *The Liberation Tigers of Tamil Eelam and the Lost Quest for Separatism in Sri Lanka*. In: *Asian Survey* [elektronický

- zdroj]. 2009, vol. 49, no. 6. [cit. 10. 11. 2021]. Dostupné na internete:
<https://www.jstor.org/stable/10.1525/as.2009.49.6.1021>
18. DURAND, FRÉDÉRIC. Three centuries of violence and struggle in East Timor (1726-2008), 2011, [elektronický zdroj] [cit. 13.01. 2022]. Dostupné na:
<https://mailman.anu.edu.au/pipermail/easttimorstudies/attachments/20111107/d31f7506/attachment-0001.pdf>
19. GUNAWARDENA, VAS. The Republic of Sri Lanka,. In: Lawnet.gov.lk [elektronický zdroj] [cit. 13. 11. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.lawnet.gov.lk/wp-content/uploads/2016/11/024-SLLR-SLLR-1981-2-GUNAWARDENA-v.-THE-REPUBLIC-OF-SRI-LANKA.pdf>
20. HAWKINS, S. et al. Oldest human occupation of Wallacea at Laili Cave, Timor-Leste, shows broad-spectrum foraging responses to late Pleistocene environments. In: Quaternary Science Reviews [elektronický zdroj]. 2017, vol. 171. [cit. 13. 12. 2021]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277379117302470>
21. How is the term "Armed Conflict" defined in international humanitarian law? - ICRC. In: Icrc.org [elektronický zdroj] [cit. 12. 10. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/armed-conflict-article-170308.htm>.
22. KELEGAMA, SAMAN. Development in Independent Sri Lanka: What Went Wrong?, 2000, Published By: Economic and Political Weekly [elektronický zdroj] [cit. 16.4. 2022] Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/4409207>
23. MARTIN, IAN. Self-Determination in East Timor: The United Nations, the Ballot, and International Intervention. By Ian Martin. International Peace Academy Occasional Paper Series. Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 2001. 171 pp. \$13–95 (paper). In: The Journal of Asian Studies [elektronický zdroj]. 2003, vol. 62, no. 1. [cit. 20. 02. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1353331042000286595>

24. MARWICK, Ben. et al. Early modern human lithic technology from Jerimalai, East Timor. In: Journal of Human Evolution [elektronický zdroj]. 2016, vol. 101. [cit. 12. 10. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0047248416301130?via%3Dihub>.

25. Minařík, DAVID.: Srí Lanka – konflikt idejí a identit. Global Politics. [elektronický zdroj] [cit. 13.11. 2022] Dostupné na: <http://www.globalpolitics.cz/studie/sri-lanka-%E2%80%93-konflikt-ideji-a-identit,2014-04-01>

26. MOORE, SAMUEL. The Indonesian Military's Last Years in East Timor: An Analysis of Its Secret Documents. In: Indonesia [elektronický zdroj]. 2001, vol. 72. [cit. 08. 04. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/3351480>

27. O'CONNOR, SUE. et al. Examining the origin of fortifications in East Timor. London W1T 3JH, UK: Routledge, 2012,. [elektronický zdroj] [cit. 13. 01. 2022] Dostupné na: https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/65610/2/01_O'Connor_Examining_the_Origin_of_2012.pdf

28. REA, J. To Resist is to Win: The Autobiography of Xanana Gusmao., 2000 - Free Online Library. In: Thefreelibrary.com [elektronický zdroj] [cit. 10. 02. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.thefreelibrary.com/To+Resist+is+to+Win%3A+The+Autobiography+of+Xanana+Gusmao.-a064453059>

29. SALGADO, RANJI. The Ceylon (Sri Lanka) Economy, 1920 to 1938: A National Accounts Study. In: Eh.net [elektronický zdroj] [cit. 17. 04. 2022]. Dostupné na internete: https://eh.net/book_reviews/the-ceylon-sri-lanka-economy-1920-to-1938-a-national-accounts-study/

30. SASANKA, PERERA. THE ETHNIC CONFLICT IN SRI LANKA - A HISTORICAL AND SOCIOPOLITICAL OUTLINE Sasanka Perera | PDF | Sri Lanka | Ethnic Groups. In: Scribd [elektronický zdroj] [cit. 13. 12. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.scribd.com/document/397593292/THE-ETHNIC-CONFLICT-IN-SRI-LANKA-A-HISTORICAL-AND-SOCIOPOLITICAL-OUTLINE-Sasanka-Perera-pdf>

31. SNODGRASS, DONALD: Ceylon: An Export Economy in Transition, 1966, Richard D Irwin, Inc, Homewood, 111. [elektronický zdroj] [cit. 17.4. 2022] Dostupné na:
https://books.google.sk/books/about/Ceylon.html?id=snW2AAAAIAAJ&redir_esc=y
32. UYANGODA, JAJANDEVA. Ethnic conflict in Sri Lanka. Washington, D.C.: East-West Center Washington, 2007, .[elektronický zdroj] [cit. 13.12. 2021] Dostupné na:
<https://www.eastwestcenter.org/publications/ethnic-conflict-sri-lanka-changing-dynamics>
33. WDI - Home. In: *Datatopics.worldbank.org* , 2022 [elektronický zdroj] [cit. 13. 04. 2022]. Dostupné na internete:
<https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>